

ALFABETISCHE LIJSTEN VAN DE PARTIKELS IN DE OUDE TALEN

TEN DIENSTE VAN LEERLINGEN AAN
GYMNASIA EN LYCEA, EXAMINANDI VOOR
HET STAATSEXAMEN EN STUDENTEN IN DE
KLASSIEKE LETTEREN

BEWERKT DOOR

Dr. J. BERLAGE

OUD-RECTOR VAN HET GYMNASIUM
TE DEVENTER

II

LATIJNSE PARTIKELS

ALFABETISCHE LUSTEN VAN DE PARTIKELS IN DE OUDE TALEN

TEN DIENSTE VAN DEERLICHEN AAN
GYMNASIA EN LUCEA EXAMINANDI VOOR
HET ALGEMEEN EN STADT IN DE
KONINKRIJKE LETTEREN

DEEL I

D. J. BRUGGE

DEEL I

II

LATIJNSE PARTIKELS

VOORBERICHT.

Ziehier de lijst van Latijnse Partikels, als vervolg op de reeds verschenen Griekse. Het lijkt mij onnodig, na de dáárbij gegeven inleiding over de redenen van samenstelling, deze hier te herhalen. Ook voor wie dat eerste deeltje niet kent zijn ze duidelijk genoeg.

In het algemeen is deze uitgave geheel op de zelfde leest geschoeid als de vorige. Ook hier komen in de aan de schrijvers ontleende korte voorbeelden dikwijls andere naamvallen dan de nominativus voor, al worden die door het fragment zelf dikwijls niet verklaard. Hier kwam echter de kwestie van de aanduiding der quantiteiten aan de orde, en deze heeft mij vrij wat hoofdbreken gekost. De lexica gaan hierin nl. verschillend te werk. Ook volgen zij daarin vaak overwegingen van afleiding die in een hoofdzakelijk voor gymnasiasten en huns gelijken bestemd boekje geen zin hebben. Bij MULLER vindt men quam, maar nām en tām; cum en dum maar daartegenover nūm en tūm; van em wordt de kwantiteit nergens aangegeven. Bij PAPE leest men cum, maar dūm; quidēm en itēm; primūm, maar ceterum, nimium, solum-tantum, etc. De uitgang im vindt men nergens van een boogje voorzien. Toch schijnt het nauwelijks aan twijfel onderhevig te zijn, dat *alle* eind-lettergrepen op m een korte klinker hadden, althans in de klassieke tijd, hoewel hierin absolute zekerheid moeilijk te verkrijgen is, omdat in het vers de m voor een klinker altijd wegvalt en met een medeklinker positie maakt. In het belang van de leerlingen heb ik nu overal de quantiteit aangegeven, behalve bij tweeklanken, en waar 2 of meer medeklinkers positie maken. Wel ben ik zeer sceptisch in de vraag of de leerlingen, die nog geen studenten zijn, iets van die tekens in zich opnemen, — denk maar eens hoe weinig er van de Griekse accenten in hen doordringt, als er niet op *gewezen* wordt; zelfs de filosofische „verwondering” komt niet bij hen op, — maar als er eens een enkele iets daarvan oplet — je kunt nooit weten — dan vindt hij zich niet telkens voor een raadsel geplaatst.

Ook van dit deeltje heett Dr. P. DE KONING de kopie allernauwkeurigst geëmendeerd en de drukproeven nagezien. Nogmaals mijn allerhartelijkste dank aan dezen vriend, die mij zó zorgvuldig mijn feilen toont.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

De gebruiker van deze lijst wordt er aan herinnerd, dat, aangezien de voorbeelden bijna alle uit de schrijvers zelf genomen zijn, er meermalen andere naamvallen dan de nominativus in voorkomen, ofschoon zulk een naamval door het fragment zelf dikwijls niet verklaard wordt; de reden daarvan is het streven om het voorbeeld zo kort mogelijk te nemen; bv. blz. 5 bij ad IV: *virum bonum*, sed nihil ad Persium. blz. 45 regel 9: *pedum decem*.

- blz. 2 **ā** 11 vul in tussen de haakjes: (meestal *alleen* v. levende wezens)
- blz. 3 vierde regel van onderen; vul in: *allen* tot op den laatsten man
- blz. 5 bij **ad.** III vul aan: *occasionem ad rem gerendam fore: dat er een gelegenheid zou zijn om slag te leveren.*
- blz. 5 Vóór regel 18 van onderen vul aan: I
- blz. 5 Vóór regel 17 „ „ vul aan: II
- blz. 5 16de en 8ste reg. van onderen; zet een vraagteken achter *mentiar?* en achter *verum?*
- blz. 6 achter aliquando; lees *soms*, *menigmaal* cursief
- blz. 7 reg. 8 colleges; lees *college*
- blz. 7 reg. 7 van onderen vul aan, vooraan I
- blz. 7 reg. 5 van onderen vul aan, vooraan II
- blz. 8 **causa**, lees **causā**
- blz. 15 reg. 19 van onderen lees *de wet* tussen haakjes
- blz. 19 reg. 8 vul aan: *ecquid placeant (aedes), me rogas, je vraagt mij, of het (huis) wel bevalt.*
- blz. 19 reg. 13 van onderen dez., lees *dezelfde*.
- blz. 20 reg. 3 vul in achter *elk*: *verbonden woord en bij elk*
- blz. 28 bij **in** 5 achter *overeenkomstig* vul in: *op*
- blz. 30 **itaque**, beide keren de accenten onduidelijk, lees *itāque* en *itāque*
- blz. 32 **Jam** lees **Jām**
- blz. 34 **maxūme** lees **maxūmē**
- blz. 37 bij vide ne, vul aan: vide ne mentiaris te vicisse, *pas op dat je niet liegt het (spel) gewonnen te hebben*
- blz. 36 vul aan bij **nec non**: *en ook, en*
- blz. 37 vul aan bij de voorbeelden v. nec non: nec non et poëmata faciebat ex tempore, *en hij maakte ook gedichten voor de vuist.*
- blz. 39 reg. 14 van onderen, achter teneant cursum, vul aan: Scyllam atque Charybdim inter, *tussen Scylla en Charybdis*
- blz. 75 reg. 6 tam amens, ut, vul aan: sua voluntate maereat, *dat hij uit eigen verkiezing treurt.*
- blz. 77 reg. 10 van onderen: waar C. hen geplaatst had; lees daarvoor: *waar C. hen zou vestigen* (eig. zou gevestigd hebben)

LATIJNSE PARTIKELS

A interj. ach, och, hé.

ā voor conson.; **āb** voor voc., h en conson.; **abs** voor c, q en t; praep.

c. abl.; v. plaats:

1. *van . . . af, van . . . uit, van, uit de buurt van.*
2. *van de kant van; bv. bij accipere, emere, etc.*
3. letterl. (hangen en knopen) aan; overdr.: v. oorsprong: (afkomstig zijn) *van, uit; noemen, afleiden, naar, van.*

4. *aan de kant van, aan, in.*

5. (afkomstig van) *aanhanger van; op de hand van.*

6. *ten opzichte van (= abl. relat.) aan, van.*

7. in de uitdrukking v. d. afstand: *van.*

8. bij de verba v. verwijderen, verdedigen, bevrijden, verschillen van: prohibere, deterere, etc. *uit, tegen, van.*

9. verzoeken *aan*, vragen *van, aan.*

10. v. tijd: *van . . . af, sedert, onmiddellijk na.*

11. v. oorzaak: bij verba passiva en intrans.: *van de kant van, door* (meestal v. levende wezens).

ābhinc adv. v. tijd, terugrekenend, dus: *geleden*; c. acc. en abl.

absquē 1. conj. condition. en tegelijk praep. c. abl.: *als zonder.*

2. alleen praep. c. abl.: *zonder.*

ābundē adv: *in overvloed*; ook c. gen.

āc en **atquē** conj. I. 1. *en wel, en zelfs, en vooral.*

2. ter vorming v. e. hendiadyoin.

II. na uitdruk. v. gelijkheid en hun tegendeel, zoals na: *aequus, par, contrarius, etc.: als; na compar., alius, etc.: dan.*

ād praep. c. acc. I. v. plaats 1. *tot, naar*; v. d. beweging naar een plaats toe.

2. bij stedenamen: *naar de omtrek van*; zie **a** 1.

3. bij getallen: *tot, ongeveer.*

4. in uitdruk. v. rust: *bij, aan, in.*

A

Zie bij ah!

1. redire a foro; a Gergovia, *uit de buurt v. G.* (Gergoviā = uit G.)
 2. dona tibi adsunt a Phaedria, *er zijn voor u geschenken v. d. kant v. Ph.*
 3. nodum a trabe nectere, *aan e. balk knopen*; facinus a cupiditate, *een misdaad uit begerigheid*; a b ira, *uit toorn*; puero a b inopia Egerio nomen inditum, *aan den knaap is naar zijn armoede de naam E. gegeven.*
 4. a latere, *in de flank*; a b occasu solis, *in het Westen.*
 5. a b ea disciplina, *a fkomstig van, aanhanger van die richting*; stare, facere a b aliquo, *op iemands hand zijn.*
 6. laborare a pedibus, *aan de voeten lijden*; a b-actis, *(de man) van de notulen, de secretaris*; a rationibus, *v. d. rekeningen: de penningmeester.*
 7. a b oppido milia passuum decem, *10 mijl van de stad.*
 8. discedere a contione *weggaan uit de vergadering*, defendere a b hoste, *verdedigen tegen den vijand*; quantum mutatus a b illo Hectore, *hoezeer verschillend van dien (vroegeren) Hector.*
 9. pacem petere a, *vrede vragen aan.*
 10. a b urbe condita, *sedert de stichting v. d. stad*; a puero, *van kindsbeen af.*
 11. interfici, interire a b alqo, *gedood worden, sterven door iemand.*
- a b hinc annos prope viginti; iam a b hinc diebus 30, *reeds 30 dagen geleden.*
1. a b s que te esset, *indien het zonder u ging.*
 2. a b s que sententia, *zonder bedoeling.*
- a b unde salis, *zout in overvloed.*
- I. 1. intra moenia a t que in sinu urbis, *binnen de muren en wel i. h. hart v. d. stad.*
 2. clamore a t que assensu, *met bijvals kreten*
- II. aequē a t que, *evenzeer als*; contraria a c paulo ante, *andersom als even te voren*; amicio nullus a t que hic est, *niemand is vriendschappelijker dan hij.*
- I. 1. a d eum fundum proficisci, *naar dat landgoed vertrekken*; litteras a d alqm. dare, *aan iemand een brief sturen.*
 2. a d Cirtam oppidum, *naar de omtrek v. d. stad C.* (Cirtam = naar C.).
 3. a d tria milia, *tot 3000, ongeveer 3000*; a d unum omnes, *tot op den laatsten man.*
 4. a d pedes alcs, *aan iemands voeten*; pugna a d Trebiam facta *de slag bij de Trebia*; cantare a d tibiam, *zingen bij de fluit*; a d (aedem) Castoris, *in de tempel v. C.*

II. v. tijd: *tegen, omstreeks, bij, tot.*

III. v. doel: *tot, voor;* dikwijls voor gerund.

IV. v. betrekking: *ten opzichte van, vergeleken bij.*

V. v. overeenkomst en maatstaf: *naar, volgens.*

VI. v. toevoegen en ontbreken: *bij, aan.*

ădēō adv. 1 v. tijd: *zó lang;* vaak gevolgd door *dum, quoad, etc.* en voorafgegaan door *usque*.

2. v. graad en maat: *zó ver, zózeer.*

adeo non: zozeer niet, zo weinig.

3. *atque adeo, bij een climax: ja, wat meer zegt (= quin immo).*

4. *ter versterking v.h. naastbijzijnde woord: inderdaad, juist, en ja, wel.*

ădhūc adv. hoofdzakelijk v. tijd. 1. *tot nu toe, nog.*

2. *bij de compar.: nog.*

admōdūm adv.: *tot de volle maat.* 1. *bij getallen: volle, minstens, wel.*

2. *zeer, erg;* vooral bij leeftijdsopgaven.

adve(o)rsūs(m) I adv.: *tegen, tegemoet;*

II *praep c. acc.* 1. *tegenover.*

2. *in tegenwoordigheid van, tegenover.*

3. *jegens, tegen.*

aegrē adv. 1. *pijnlijk, moeilijk, kwalijk.*

2. *met moeite, nauwelijks.*

aequē adv. 1. *evenzeer, even.*

2. *aeque . . . ac, atque, et en quam: evenzeer . . . als.*

āh interj. v. droefheid, verwondering, verwensing: *ach! zo! och!*

ālīās adv., v. tijd: *een andermaal, alias . . . alias, nu eens . . . dan eens.*

ālībī adv. 1. *elders, ergens anders.*

2. *alibi . . . alibi, hier . . . daar.*

ālicūbī adv. *ergens.*

II. a d vesperam, *tegen den avond*; a d multam noctem, *tot diep in de nacht*; a d tempus, *te rechter tijd*; a d id locorum, *tot op deze tijd*.

III. argumentum a d scribendum, *stof tot schrijven*; quid a d rem, *wat doet dat tot de zaak?*

IV. virum bonum, sed nihil a d Persium, *brave man, maar niets bij P. vergeleken*.

V. a d verbum, (n a a r het woord) *woordelijk*; quem a d modum, *op (n a a r) welke wijze, zooals*.

VI. a d cetera, *bij de rest*; hoc unum defuit a d fortunam, *dit ene ontbrak a a n het geluk*; a d hoc, *hierbij, bovendien*.

1. usque a d e o hominem in periculo fuisse, q u o a d . . . , *dat de man z o l a n g in gevaar is geweest, t o t d a t . . .*

2. rem publicam funditus amisimus a d e o, ut . . . , *de staatsorde hebben wij grondig verloren, z o z e e r, dat . . .*;
a d e o n o n tenuit iram, *z o w e i n i g bedwong hij z'n toorn*.

3. intra moenia, atque a d e o in senatu, *binnen de muren, j a, w a t m e e r z e g t, in de senaat*.

4. id a d e o malum reverterat, *i n d e r d a a d (of: e n j a) deze kwaal w a s t e r u g g e k e e r d*; tres a d e o annos, *w e l 3 j a a r*.

1. sicut a d h u c feci, *z o a l s i k t o t n u t o e g e d a a n h e b*.

2. a d h u c difficilior, *n o g m o e i l i j k e r*.

1. turres a d m o d u m CXX, *w e l 120 torems*.

2. a d m o d u m gratum, *e e n z e e r g r o o t g e n o e g e n*; a d m o d u m puer, *n o g e r g j o n g*.

alci a d v e r s u s ire, *i e m a n d t e g e m o e t g a a n*.

1. a d v. speculum, *t e g e n o v e r (v o o r) d e s p i e g e l*.

2. egone ut te a d v. mentiar, *z o u i k i n u w g e z i c h t l i e g e n?*

3. gratus a d v. alqm, *d a n k b a a r j e g e n s i e m a n d*.

1. a e g r e ferre, *k w a l i j k n e m e n*.

2. diebus XX a e g e r r i m e conficere, *m e t v e e l m o e i t e i n 20 d a g e n t o t s t a n d b r e n g e n*.

1. via a e q u e longa, *e e n e v e n l a n g e w e g*.

2. a e q u e laetari atque antea, *z i c h e v e n z e e r v e r h e u g e n a l s t e v o r e n*.

a h p e r i i ! *a c h i k b e n v e r l o r e n !* a h, idne est verum, *z o ! i s d a t w a a r?*
a h p e r e a n t B a i a e ! *o c h, w e g m e t B a i a e ! (w e r e l d s e b a d p l a a t s)*.

sed alias jocabimur, *ma a r s c h e r t s e n z u l l e n w i j e e n a n d e r m a a l*; alias poscit triginta minas, *a l i a s t a l e n t u m, n u e e n s v r a a g t h i j 30 m i n a's d a n w e e r e e n t a l e n t*.

1. a l i b i invenio, *e l d e r s v i n d i k*.

2. a l i b i pavorem, a l i b i gaudium facit, *h i e r v e r w e k t h i j s c h r i k, g i n d s v r e u g d e*.

ālicundē adv. *ergens vandaan.*

ālīō adv. *elders heen; ook overdr.: naar (of) op iets anders.*

ālīōquī(n) adv. 1. *overigens, over het algemeen.*

2. *in het tegenovergestelde geval, anders.*

ālīquā adv. 1 *langs een of andere weg.*

2. *op enige manier.*

ālīquamdiū adv. *een tijd lang, vrij lang.*

ālīquandō adv. *eenmaal, eens; in verleden, heden en toekomst; soms, menigmaal.*

ālīquantispēr *een tijd lang, een poosje.*

ālīquantūm adv. 1. *een beetje.*

2. *vrij wat.*

ālīquīd adv. *enigszins, enigermate.*

ālīquō adv. *ergens heen.*

ālīquōtīēs adv. *enige malen.*

ālītēr adv. *op andere wijze, anders; aliter . . . ac, anders . . . dan.*

ālīundē adv. *elders vandaan.*

ān versterkt: **ānnē** 1. vraagpartikel voor het 2e lid v.e. dubbele vraag, direkt of indirekt: *of.*

2. zonder vraag, maar in twijfel: *of.*

voor: *of niet*, staat i.e. direkte vraag: an non, of annon; i.e. indirekte: necne.

3. in een schijnbaar enkelvoudige vraag, maar met een verzwegen 1e lid; meest in ergernis of spot: *dan, soms?*

4. omgekeerd: *dan niet? soms niet?*

5. na *haud scio, nescio, dubito* a n: *of niet; annon: of wel.*

antē I adv. 1. v. plaats: *vooraan.*

2. v. tijd: *vroeger.*

II *praep.c.acc.* 1. v. plaats: *voor.*

2. v. tijd: *voor; bij datumsbepalingen: ante diem, uit die ante: op den dag vóór.*

3. v. voorkeur: *boven.*

antēā adv. *vroeger, te voren.*

alicunde sumere, ergens vandaan halen.

sermonem alio transferre, het gesprek op iets anders brengen.

1. *alioqui mitis, overigens zachtvaardig.*

2. *alioqui praevaricatio est, anders is het hulp a.d. tegenpartij.*

1. *aliqua aditum habere, langs een of andere weg toegang hebben.*

2. *aliqua resciscere, op enige manier iets te weten komen.*

aliquamdiu Aristum audivit, een tijd lang liep hij colleges bij A.

aliquando tempus libertatis fuit, er was eens een tijd v. vrijheid; aliquando illucescet dies, eens zal de dag aanbreken.

ludere aliquantisper, een poosje voor de mal houden.

1. *aliquantum timida, een beetje verlegen.*

2. *aliquantum maior, vrij wat groter.*

aliquid sublevare, enigermate steunen.

secum rus aliquo ducere, ergens mee naar buiten nemen.

aliquoties locus a te tactus, een enige malen door u aangeroord punt.

aliter scribit ac sentit, hij schrijft anders dan hij denkt.

hoc pendet aliunde, dit hangt van iets anders af.

1. *honestumne factu sit an turpe dubitant, zij twijfelen of het fatsoenlijk is om te doen of schandelijk.*

2. *non plus duobus an tribus mensibus, in niet meer dan 2 of 3 maanden.*

dicam huic, an non? zal ik het hem zeggen, of niet? dii utrum necne sint, quaeritur, het is de vraag of er goden zijn, of niet.

3. *an vero P. Scipio Tib. Gracchum interfecit, Catilinam nos...? heeft dan P.Sc. Tib. G. gedood, en zullen wij C...? quid ad me venitis... an speculandi causa...? (om iets anders of) soms om te spionneren?*

4. *an imitari fertiles agros debemus? moeten wij dan niet de vruchtbare akkers navolgen?*

5. *dubito an Venusiam tendam, ik aarzel, of ik misschien niet naar V. zal gaan = ik zal misschien wel naar V. gaan; dubito an non Venusiam tendam, ik ben in tweestrijd, of ik wel naar V. zal gaan.*

1. *ante pugnare, vooraan vechten.*

2. *multo ante, veel vroeger.*

1. *ante me Aegina, vóór mij Aegina.*

2. *ante brumam, voor de winter; ante diem V Idus Apr., op de 9e April (5 dagen voor de 13e).*

3. *ante omnia haberi, boven alles gesteld worden.*

neque antea, neque postea, noch vroeger, noch later.

antēhāc = antea.

antě... quām en **antěquām** 1. *voordat*; bij een zuivere tijdsbepaling c.ind.

2. drukt de bijzin bedoeling of verwachting uit, dan met de subj.

āpūd praep.c.acc. 1. *bij, naast*; in rust, *aan huis bij*; *beschreven bij*, *aanwezig, in gebruik zijn bij*.

2. bij personen, die de beslissing hebben: *ten overstaan, voor*.

3. bij plaatsnamen, vooral bij Tacitus: *in, te*.

āt (Oud L.: ast) sterk advers. conj.

1. *maar daarentegen*.

2. bij wensen en vervloeking: *ja*.

3. ter inleiding v.e. tegenwerping en zijn bestrijding, *maar... ja maar*.

4. (zo al) *dan toch*.

atquē conj.: *en wel* (zie: ac); na idem, alius = *als, dan*.

atquī advers conj.: *maar toch*.

attāmēn advers. conj.: *maar toch...*

aut scheidende conj.: 1 *of*; meestal bij elkaar uitsluitende begrippen.

2. *of toch, of althans*; aut... aut = *of... of*.

autēm advers. conj. 1. *daarentegen*, maar soms zwak, nooit het eerste woord.

2. ter verdere verklaring: *nl.* (Frans: *or*).

3. voor het herstellen v.e. onjuistheid: *wat zeg ik?*

B

bēnē adv.v. bonus, comp. melius, sup. optime; 1. *goed, wel, geschikt*.

2. versterkende bepaling.

C

causa, abl. v. h. subst., praep. c. gen., maar met de abl. sing. fem. v. d. pron. possessiva, meestal achter zijn casus: — *halve, ter wille van, om*, zie ook gratia.

certē adv.: *zonder twijfel, in elk geval*.

certō adv.: *met zekerheid, zeker*.

cētērūm adv. 1. *voor het overige, afgezien daarvan*.

2. *maar*; vaak tegenover quidem.

1. fulgorem cernimus, antequam tonitru accepimus, *wij zien de bliksem, voor dat wij de donder gehoord hebben.*
 2. sol antequam se abderet, fugientem vidit Antonium, *de zon heeft voor zijn ondergang (voordat hij wilde ondergaan) A. zien vluchten.*
 1. apud alqm., *naast iemand*; cenavit apud te *hij heeft bij u aan huis gedineerd*, apud Xenophontem ita est: *zo staat het bij X. apud Egyptios mortui conduntur, bij de Eg. worden de doden gebalsemd*; apud se esse, *bij zinnen zijn.*
 2. apud iudices, *voor de rechters.*
 3. apud Romam, *te R.*, apud urbem Nola, *in de stad N.*
 1. at iam faciam ut, *ik zal daarentegen wel maken, dat...*
 2. at tibi dii benefaciant, *ja, mogen de goden u weldoen.*
 3. at multi sunt imbecilli..., at id quidem..., *maar (zal men zeggen) er zijn zoveel zwakken (onder); ja maar dat is...*
 4. res si non splendidae, at tolerabiles, *een zool niet schitterende, dan toch dragelijke positie.*
- rem inexplicabilem! atqui explicanda est, *en toch moet ze verklaard worden.*

1. hic vincendum aut moriendum, *hier moeten wij overwinnen of sterven.*
 2. cuncti aut magna pars, *allen of toch een groot deel.*
- ipse autem omnia videbat, *zelf zag hij daarentegen alles.*
2. agitur autem, *het gaat er nl. om.*
 3. num quis testis...? *welke getuige? testis autem? wat zeg ik? een getuige?*

B

1. bene dicere, facere alci; bene est, habet, *het gaat goed*; bene facis quod, *gij doet er goed aan, dat...*
2. bene sanus, *flink gezond*; bene vobis, *op uw gezondheid.*

C

honoris causa, *eershalve*; exempli causa, *bij voorbeeld*; liberorum quaerendorum causa *om kinderen te verwekken* (een der hoofdredenen voor het huwelijk bij de Romeinen); haec (animalia) tamen alunt animi... causa, *die dieren houden ze echter voor hun plezier*; mea, nostra causa, *om mijnent—, onzentwille.*

res fortasse verae, certe graves, *misschien waar, in elk geval ernstig.*

certo scio, *ik weet zeker.*

1. ego me cet. oblectabam, *overigens amuseerde ik mij.*
2. non consulibus, cet. dictatori, *niet aan de cons., maar aan den dict.*

cētērā, ad cetera, cetero, de cetero, *overigens*; in ceterum, voor h. *vervolg.*

ceu adv. 1. *gelijk, als, zoals.*

2. *conj.c.ind. en subj.: alsof.*

circā jongere vorm naast **circum** adv. *in het rond.*

praep.c.acc. 1. *om, in de omtrek van.*

2. v. tijd: *omstreeks.*

circitēr 1. adv.: *in de buurt, ongeveer.*

2. *praep.c.acc.: tegen, omstreeks.*

3. bij getallen: *ongeveer.*

cīs *praep.c.acc.* 1. *aan deze zijde.*

2. v. tijd: *binnen.*

citrā *praep.c.acc.* 1. = *het voorafgaande.*

2. *binnen bepaalde grenzen.*

clām 1. adv.: *heimelijk (opp.: palam).*

2. *praep.c.acc. en abl.: buiten weten van.*

cōm(m)inūs adv. *handgemeen, van nabij.*

commōdūm en **-ē** 1. *juist van pas.*

2. *juist, pas, zoëven.*

confertīm adv. *dicht opeen.*

confestīm adv. *onmiddellijk.*

consultē adv. *met overleg.*

consultō adv. *doordacht, met opzet.*

contīnūō adv. *onmiddellijk.*

contrā I adv. 1. *tegenover, aan de overkant.*

2. met ac of quam = *anders dan.*

3. *tegen.*

II *praep.c.acc.: tegenover, tegen.*

cōrām 1. adv.: *in het gezicht, in het publiek.*

2. *praep.c.abl.: in tegenwoordigheid van.*

cōt(t)idiē en **quōtidiē** adv. *dagelijks.*

crās adv. *morgen, in de toekomst.*

cuicuimōdī adv. *van welken aard ook.*

1. atra ceu tempestate columbae, *als duiven i.e. zwarte storm.*
2. ceu cetera nusquam bella forent, *alsof nergens anders (andere) oorlogen waren.*

omnes circa populi, *alle volken i. h. rond.*

1. terra se convertit circa axem, *de aarde draait om haar as; circa Liternum, in de buurt van L.*
2. circa eandem horam, *omstreeks hetzelfde uur.*
1. circiter meridie, *ongeveer i.d. middag.*
2. circiter Idus Novembres, *omstreeks de 13e Nov.*
3. circiter passus sescentos, *ongeveer 600 pas.*
1. cis Taurum (gebergte in Kl. Azie). *Aan deze zijde v. d. T.*
2. cis paucos dies, *binnen weinig dagen.*

2. citra jocos se continere, *zich tot grappen bepalen.*

1. clam coeptis obviam ire, *het heimelijk ondernomene bestrijden.*
 2. clam patrem of patre, *buiten weten v.d. vader.*
- comminus rem gerere, *man tegen man strijden, handgemeen worden.*

2. commodum discesseras heri, *je was gisteren pas weggegaan.*
 confertim pugnare, *in gesloten gelederen vechten.*
 confestim animam efflavit, *hij blies terstond de laatste adem uit.*

caute et consulte agere, *voorzichtig en met overleg iets uitvoeren.*

bellum consulto trahere, *de oorlog met opzet rekken.*

ignis continuo exstinguitur, *het vuur dooft terstond uit.*

1. omnia contra plena hostium erant, *aan de overkant was alles vol vijanden.*
 2. contra quam sanctum erat, *anders dan vastgesteld was.*
 3. contra dicere, *tegenspreken.*
- contra Brundisium portum, *tegenover de haven v. B.; contra jus gentium, tegen het volkenrecht.*
1. coram laudare, *i.h. gezicht prijzen.*
 2. coram genero meo, *in tegenwoordigheid van mijn schoonzoon.*

te cotidie pluris facio, *dagelijks schat ik u hoger.*

quid sit futurum cras, fuge quaerere, *wat er morgen zal komen, vermijd het daarnaar te vragen.*

cuicuiusmodi sunt, *van welken aard ze ook zijn.*

cūm praep.c.abl.; bij de pron. personalia bijna altijd achteraan gehecht, dus: *mecum, secum, nobiscum*; bij de relativa meestal, dus: *quocum, quacum, quibuscum*, maar ook *cum quo*, etc.

I. v. plaats: *met*.

1. ter aanduiding v. samenzijn of samenwerking met persoon of zaak.

2. *met* = *voorzien van*.

II. v. tijd 1. (gelijktijdig) *met, onder*.

2. ter aanduiding v. noodzakelijk samengaan en dus gevolg: *tot*.

cūm en

quūm (oud-L. quom) temporale, causale en concessieve conj.

I. c.ind. 1. temporale: (*ten tijde*) *dat, toen, wanneer*, (dus bij *gelijktijdige* gebeurtenissen); dikwijls correl. met tum en andere adverbia, anders ook in deze betekenis wel met de subj.

2. iterativum: (*telkens*) *als, wanneer*; dus bij herhaalde handelingen.

3. inversum, m. praes., perf. of imperf.: *toen*; bijzin noemt de hoofdhandeling, hoofdzin (met impf. of plusqpf.) de omstandigheden.

4. explicativum: *daardoor dat*; de vormen v. beide zinnen zijn gelijk, want de handeling is dezelfde, maar verschillend bekeken.

II. c.subj. 1. historicum, met de subj. v. impf. en plqpf.: *toen, wanneer* de bijzin niet alleen de tijd, maar ook de mogelijkheid aanduidt; dus meest bij *opeenvolgende* gebeurtenissen.

2. causale: *daar*; vaak versterkt met *praesertim* of *quippe*.

3. concessivum: *terwijl daarentegen, ofschoon, hoewel*.

III. cum ... tum: *wanneer reeds ... dan vooral; niet alleen ... maar ook*; bij gelijke tijden c.ind., bij verschillende c.subj.

cūm primūm conj. meestal c.ind.: *zodra als*.

cūm maximē adv. *in het bijzonder*; zie verder bij *maximē*.

cumquē (cunquē) adv. *ook*; dient om een geval algemeen voor te stellen, meest achter aan relativa gehecht.

I. 1. habitare cum alqo, *met iemand wonen*; cum litteris dimittere; abi cum immaturo amore, *ga weg met je ontijdige liefde*; cum alqo stare, *op iemands hand zijn*.

2. lictores cum fascibus; esse cum imperio, *met het opperbevel bekleed zijn*.

II. 1. multis cum lacrimis, *met vele tranen* (of: *onder*).

2. proficiscere cum tua peste, *vertrek tot je ondergang*.

I. 1. cum Caesar in Galliam venit, *op de tijd, dat C. in G. kwam*; fuit quoddam tempus cum, ... *er was eens een tijd, dat...*; cum minime videbamus, tum maxime philosophabamur, *toen het er 't minst op leek, toen filosofeerden wij het meest*.

2. Verres cum venerat, in cubiculum vehebatur, (telkens) *als V. gekomen was, liet hij zich i.d. eetkamer dragen*.

3. dies nondum X intercesserant, cum ille necatur, *nog geen 10 dagen waren voorbijgegaan, toen hij gedood werd*.

4. cum tacent, clamant: *doordat zij zwijgen, schreeuwen ze het uit*.

II. 1. Zenonem cum Athenis essem, audiebam frequenter, *toen ik te A. was, volgde ik vaak de colleges v. Z. (omdat ik dat toen kon)*; Epaminondas cum vicisset, quaesivit, *toen E. overwonnen had, vroeg hij...*

2. quae cum ita sint, legem comprobo, *daar dit zo is, keur ik de wet goed*.

3. Socrates cum educi posset e custodia, noluit, *hoewel S. uit de gevangenis bevrijd had kunnen worden, heeft hij dat niet gewild*.

III. cum verba nos eo ducunt, tum res hoc sentire cogit, *niet alleen dwingen ons de woorden daartoe, maar de zaak dwingt ons zo te denken*; is cum semper fautor fuisset... tum nunc defendit, *terwijl hij steeds een begunstiger was geweest, verdedigde hij vooral nu....*

affuerat, cum primum dati sunt iudices, *hij was er bij geweest, zodra er rechters gegeven waren*.

mihi cumque salve rite vocanti, *en aan mij zo dikwijls ik u plechtig aanroep*; quicunque, *wie ook*, undecunque, *vanwaar ook*.

cūr (oud-L.: quor) adv. *waarom?*

cursim adv. 1. *in volle ren, in ijlmarschen.*

2. *vluchtig, terloops.*

D

dē praep.c.abl., v. plaats: 1. *van . . . af, van . . . uit.*

2. *van boven n. beneden: van, aan.*

3. v. afkomst en oorsprong: *van, uit, om.*

4. v. tijd: *dadelijk na, nog in de loop van.*

5. in andere verbindingen, partitieve: *van.*

6. v. maatstaf: *naar, volgens.*

7. v. betrekking, bij ww. v. spreken en denken: *aangaande, over.*

dēhinc adv. 1. van plaats en tijd: v. *hieraf, hierna.*

2. v. rangorde: *vervolgens.*

3. tot aanduiding v.e. gevolg: *daarom.*

dēin =

dēindē adv. 1. v. *hier af, hierop, hierna, daarna.*

2. bij een opsomming: *vervolgens*; dikwijls: *primum . . . deinde . . . tum . . . denique.*

dēinceps adv. v. plaats, tijd en opvolging: *achtereen, vervolgens; daarna, achtereenvolgens.*

dēmūm adv. *eerst, pas*; steeds samen met andere woorden: nunc demum, *nu pas*; tum d., *toen eerst, toen pas.*

dēniquē adv. 1. *eindelijk, ten slotte*; laatste lid v.e. opsomming (zie: dein): *kortom, in één woord.*

2. = demum: *pas.*

dēnūō (de novo) adv. 1. *op nieuw, v. voren af aan.*

2. *voor de tweede maal.*

dēorsūm (-sūs) adv. *naar beneden.*

dextrorsūm adv. *naar de rechterkant.*

dīū adv.; (comp.: diutius, sup.: diutissime) 1. *over dag.*

2. *gedurende enige tijd, geruime tijd, lang, sinds lang.*

cur eum perdis? quid est cur, wat is er voor reden, *waarom*...

1. cursim agmen agere, *in volle ren m.h. leger optrekken.*
2. cursim alqd attingere, *iets terloops aanroeren.*

D

1. anulum de digito detrahare, *de ring van de vinger aftrekken.*
2. pendere de camera, *aan het plafond hangen; de turri desilire, van een toren afspringen.*
3. captivum de rege facere, *van koning krijgsgevangene maken; de publico, uit de staatskas, de hac causa, om deze reden.*
4. de tertia vigilia proficisci, *nog i.d. loop v.d. 3e nachtwake vertrekken.*
5. nemo de nobis, *niemand van ons, factum de marmore, van marmer.*
6. de mea sententia, *naar mijn gevoelen; de more, naar gewoonte.*
7. res de mittendis legatis, *de zaak betreffende het zenden v. gezanten; judicare de alqa re, over iets oordelen.*
1. de hinc Persae habitant, *van hieraf wonen de P.; de hinc neminem metuam, van nu af zal ik niemand vrezen.*
2. ut de hinc miracula promat, *om vervolgens wonderen te vertonen.*
3. de hinc nihil iam postulabo, *daarom zal ik niets meer eisen.*

1. de inde Thebas venit, *daarna kwam hij in Th.*
 2. primum promulgavit, de inde tulit, *eerst kondigde hij de wet aan, vervolgens stelde hij hem voor.*
- tres deinceps turres, *drie torens op een rij; reliquis deinceps diebus, op de volgende dagen achtereen; septimus deinceps praetorius, de 7e achtereenvolgens met praetorsrang.*

post demum faciam, *pas daarna zal ik het doen; eademum firma amicitia est, dat is pas hechte vriendschap.*

1. tum denique intelleges, *dan zult ge tenslotte inzien; is denique honos; kortom dat is een eer.*
 2. multo denique die, *pas laat op den dag.*
 1. aedificantur aedes denuo, *het huis wordt v. voren af aan gebouwd.*
 2. d. rebellare, *v.d. tweede maal opstaan.*
- de orsum ferri, *n. beneden vallen, zweven.*

1. diu noctuque, *dag en nacht.*
2. diu mori, *lang (= langzaam) sterven; iam diu, al sinds lang.*

divīnītūs adv. 1. *door goddelijke beschikking.*

2. *goddelijk, heerlijk, meesterlijk.*

dōnēc conj.c.ind. 1. *zolang als.*

2. *totdat;* in zuivere tijdsbep.c.ind.; met doel, verwachting of i.h. alg. in onzekerheid c.subj.

dūdūm adv. *te voren, sinds lang;* vaak: iam(n)dudum.

dūm conj. 1. *terwijl;* c.ind., meestal v.h. praesens, ook bij een verleden tijd i.d. hoofdzin.

2. *zo lang als;* c.ind.

3. *zolang tot, totdat;* c.ind. bij zuivere tijdsbep., c.subj. bij doel of verwachting (zie: donec 2).

4. c.subj.: *indien maar, wanneer slechts, mits;* ontkenning: *ne;* soms: non.

dummōdō conj. *mits;* zie het voorafgaande sub 4.

dumtaxāt adv. 1. *niet meer dan, slechts, ten minste.*

2. *natuurlijk.*

E

E (alleen voor medeklinkers), **ex** (voor alle letters); praep.c.abl. 1. v. plaats: *uit;* beweging v. binnen naar buiten; *van af.*

2. *van, uit;* bij ww v. vragen, horen, etc.

3. *te, op, aan;* als de standplaats en de kant v. waaruit iets geschiedt.

4. v. tijd: *vanaf, sedert;* ex quo: *sedert dat;* onmiddellijk *na.*

5. v. oorsprong en afkomst: *uit, van.*

6. partitief: *van, uit;* altijd na hoofdtelwoorden en na de superl.

7. ter aanduiding v.d. stof: *van, uit;* en de bron v. inkomsten: *van.*

8. v. verandering: *van, na.*

9. v. standpunt en maatstaf: *krachtens, van, volgens.*

1. id div. accidit, *dit heeft door goddelijke beschikking plaats gehad.*
2. div. dicta, scripta, *heerlijk gezegd, geschreven.*
1. donec eris felix, *zolang gij gelukkig zult zijn.*
2. donec rediit Marcellus, silentium fuit, *totdat M. terug was, werd er gezwezen; Thraces nihil se moverunt, donec Romani transirent, de Thr. hebben zich i.h. geheel niet geroerd, tot dat (hun verwachting) de R. overstaken.*
- tu ea dudum narrasti mihi, *dat heb je mij vroeger verteld; ego iam dudum hic adsum, ik ben hier allang present.*
1. dum ad Vesontionem moratur, timor exercitum occupavit, *terwijl het bij V. vertoefde, werd het leger door angst bevangen.*
2. dum civitas erit, judicia fient, *zolang er een staat is, zullen er processen gevoerd worden.*
3. delibera hoc, dum ego redeo, *overleg dat, totdat ik terugkom; paucos moratus dies, dum se copiae adsequerentur, totdat (opdat intussen) de troepen hem zouden inhalen.*
4. oderint, dum metuant, *laten zij me haten, mits zij me vrezen.*

1. potestatem dumtaxat annuam, *een ambtsmacht van niet meer dan een jaar; ad hoc dumtaxat instructi sumus, wij zijn ten minste hiervoor uitgerust.*
2. exceptis dumtaxat gentibus, *die volken natuurlijk uitgezonderd.*

E

1. exire e navi; pendere ex arbore, *aan een boom hangen.*
2. quis hoc ex te audivit? *wie heeft dit van u gehoord?*
3. ex equis pugnare, *te paard strijden; ex itinere, op weg; ex omni parte, van, en aan iedere kant; laborare ex pedibus, aan de voeten lijden.*
4. ex adolescentia, *sedert de jongelingsjaren; septimus annus ex quo, 7 jaren sedert dat; aliud ex alio, het een (onmiddellijk) na het ander.*
5. virgines ex sacerdotio Vestae, *maagden uit de dienst v. V.; nomen Africanum ex virtute, de naam A. tengevolge v. zijn verdiensten.*
6. unus ex illis decemviris; acerrimus ex omnibus; septem e nobis.
7. statua ex aere, *een standbeeld van brons; ex rapto vivere, van roof leven.*
8. ex oratore arator factus, *van spreker ploeger geworden.*
9. ex senatus consulto, *krachtens een senaatsbesluit; ex voto, volgens een gelofte; e republica, in het belang v.h. land.*

10. tot vorming v. bijwoordelijke uitdrukkingen.

ěā (= ea via) adv. *daarlangs*.

ěāděm adv. *langs dezelfde weg*.

ěcastōr interj. bij Castor! vooral damesvloek: gut, lieve hemel.

eccě interj.: *kijk, ziedaar*; ook met nom. en acc.

ecquandō adv. interrog.: *wel ... ooit? wanneer ooit?*

ecquid adv. interrog.: *soms? toch wel? of*.

ěděpōl interj.: *bij Pollux!*

ěhěm zie: **hem**.

ěheu en **heu** interj.; uitroep v. smart: *ach! o! helaas!*

ei = **hei** interj.; uitdruk. v. smart: *ach, wee!*

ěiā en **hěiā** interj. v. verwondering en vreugde: *ei, ei*; ook uitroep v. aansporing: *komaan*.

ěm interj.: *pak aan! zie daar!*

ěn interj.: *ziedaar, daar heb je*; met nom. en acc.; in vragen vaak met ergernis: *zó?*

ěnim conj., meestal ná één of een paar woorden v. d. zin; 1. *natuurlijk*.
2. *want, immers, nl*.

ěnim vērō ook in één woord: *enimvero, inderdaad, echter, waarlijk*.

ěō adv. 1. *daarheen, daarbij*.

2. overdr.: v. doel: *daarheen, daarop*.

3. bij comparativi: *des te*; vaak gecombineerd met quo: *hoe*.

4. v. graad: *zóver, tot zulk een hoogte*; meest c.gen.

ěōděm adv. 1. *naar dezelfde plaats*.

2. *bij datzelfde*.

ěquiděm adv. 1. *wat mij, ons, betreft, ik voor mij*; met 1e ps. enkel- en mv. v. h. ww.

2. *inderdaad, stellig, in elk geval*.

3. *wel (is waar)*.

ergā praep.c.acc. 1. (vriendschappelijk): *jegens*.

2. (vijandelijk): *tegen*.

ergō 1. praep. achter het subst. i.d. gen.: *ter wille van, om, wegens*.

2. adv. in gevolgtrekkingen: *dus, derhalve*; zo ook bij ons nog in gebruik.

10. e vestigio (*van af de standplaats*) op staande voet, dadelijk; ex industria, *met opzet*; ex improviso, inopinato, *onverwachts, onvoorziens*.

transitus ea non erat, *daarlangs was geen passage*.

ecce nuntiatur, *zie, daar wordt het bericht gebracht*; ecce homo, *zie den man (Jezus)*.

ecquando licebit? *wanneer zal dit ooit vergund zijn?*

ecquid attendis? *je let toch wel op?*

eheu, me miserum! *ach ik ongelukkige!*

ei mihi, conclamat, *wee mij! roept hij uit*.

eia vero, geram morem vobis! *welja, komaan, ik zal jullie zin doen!*
eia age! *komaan dan!*

em hoc tibi, *pak aan, dat is voor jou*.

en causam, *ziedaar de reden*; en haec promissa fides est? *zó?*
is dat nu de gegeven belofte?

1. id enim negat, *dat ontkent hij natuurlijk*.

2. Sextus enim Roscius reus est, *aangeklaagde is immers S. R.*
enimvero ferendum hoc non est, *inderdaad dat is onverdragelijk*.

1. eo mittere, *daarheen zenden*; accessit eo ut, *daar (heen) kwam nog bij, dat...*

2. hoc eo spectabat, *dit zag daarop uit, had die strekking*.

3. eo gravior, quo culpa maior est, *des te erger, hoe groter de schuld is*.

4. eo insolentiae processit, *hij ging zover i.z. onbeschaamdheid*.

1. omnes eodem duxit, *hij bracht allen naar dez. plaats*.

2. accedit eodem, *bij datzelfde komt nog...*

1. equidem, ere, nos te accusamus, *wat ons betreft, meester, wij beschuldigen u*.

2. insanit hic equid., *hij is stellig niet wijs*.

3. dixi equid., sed obliti sunt, *ik heb het wel gezegd, maar zij hebben het vergeten*.

1. benevolus erga alqm, *welwillend jegens iemand*.

2. malus erga me ut illum erga, *slecht tegen mij als tegen hem*.

1. virtutis ergo donari, *wegens dapperheid gedecoreerd worden*.

2. negat; ergo mater mea non est, *zij ontkent het; ergo is ze mijn moeder niet*.

3. in vragen met enige verontwaardiging: *dan, soms?*

ēt conj. 1. *en*; de gewoonste verbinding tussen woorden en zinnen; elke keer nodig bij elk attriboot, zelfs bij multus; of overal weggelaten.

2. *en inderdaad, en bovendien, en nog wel.*

3. *en ook, ook.*

4. *et, et equidem, et is, et id: en dat wel.*

5. na uitdruk. v. gelijkheid: *als.*

ētēnīm conj., in proza steeds op de eerste plaats v. d. zin: *want, immers ook, namelijk.*

ētiām conj. 1. *ook.*

2. *zelfs.*

3. bij comparat. ter versterking: *nog, ook.*

4. in antwoorden: *ja! zeker!*

5. in toornige vragen: *nog?*

6. etiam atque etiam: *onophoudelijk, altijd door.*

ētiām-nūm en **-nunc** (ook gescheiden) adv.: *nog steeds, nog.*

ētiāmsī conj. *zelfs indien, ook al*; c. ind. en subj.

ētiām-tūm en **-tunc** adv. *toen nog, nog steeds.*

etsī conj. 1. *ofschoon, hoewel*; c. ind. en subj.

2. *evenals quamquam: ofschoon, en toch*; geheel los v.h. zinsverband, als men zijn woorden intrekt.

eu, eugē interj.: *mooi, bravo*; ook ironisch.

exīm, exīn, exindē adv. 1. *vandaar.*

2. *vervolgens.*

3. *sedertdien.*

extemplō adv. *onmiddellijk, terstond.*

extrā I. adv. (*van*) *buiten*; comp.: *exterius. sup. extremum -o.*

3. ergo ego non intellego, *begrijp ik het dan soms niet?*

1. haec pueris et mulierculis et servis et servorum simillimis liberis esse grata, *dat dit aan kinderen, vrouwtjes, slaven en slaafsgelijke vrijen aangenaam is; multa e et graves cogitationes, vele ernstige overdenkingen, homines honesti sapientes justi, fatsoenlijke, wijze en eerlijke mensen.*

2. id, et facile, effici posse, *dat dit tot stand gebracht kon worden, en nog wel gemakkelijk.*

3. quod et ipse ardebat studio belli, *omdat hij ook zelf van strijd-lust blaakte.*

4. vives, et vives ita . . . , *gij zult i.h. leven blijven en dat wel zo . . .*

5. eodem tempore et legati veniebant, *op dezelfde tijd als de gezanten kwamen.*

et enim est primus civitatis, *hij is immers ook de 1e man v.d. burgerij.*

1. non solum (modo) — sed (verum) etiam, *niet alleen — maar ook.*

2. quidam ea etiam sola bona dixerunt, *sommigen hebben die dingen zelfs het enige goede genoemd.*

3. maiores etiam difficultates, *nog grotere moeilijkheden.*

4. etiam aut non respondere, *ja of neen antwoorden.*

5. etiam clamas, carnufex? *schreeuw je nog, schurk?*

6. et. a. et. argumenta c. argumentis comparare, *altijd maar door bewijzen met bewijzen vergelijken.*

quaeritur etiam nunc, *het is nog steeds de vraag.*

ista veritas, etiam si jucunda non est, mihi tamen grata est, *die waarheidsliefde van u, ook al is ze niet prettig, is mij toch welkom.*

trepida etiam tum civitate, *terwijl het land nog steeds zenuw-achtig was.*

1. etsi pari proelio discesserant, *ofschoon ze na een onbesliste strijd uiteen waren gegaan; etsi taceas, palam est, ook al zwijgt gij, het is openbaar.*

2. etsi, quae fuit illa temeritas? *ofschoon, wat was dat voor een roekeloosheid?*

eu Hercle, bravo, *verduiveld!*

2. ad Mundam exinde castra mota, *vervolgens is het kamp naar de streek v. M. verplaatst.*

3. quem morem exinde gens tenet, *welke mode het volk sedert dien bewaart.*

quid fingat extemplo non habet, *hij weet niet, wat hij zo onmiddellijk verzinnen moet.*

1. illa quae sunt extra, *wat buiten (den persoon) is; uitwendige goederen.*

- II. *praep.c.acc.*: 1. *buiten*.
2. *behalve*.

extrēmō en

extrēmūm adv. *ten slotte, eindelijk*.

extrinsēcūs adv. *aan de buitenkant, van buiten*.

F

fērē en **fermē** adv. 1. *ongeveer*.

2. *bijna, doorgaans, gewoonlijk*.

3. *vrijwel*.

fōrās adv. *naar buiten*.

fōris adv. 1. *buiten*.

2. *buiten de stad, buitenslands, te velde*.

3. *uit het buitenland*.

fors subst. als adv.: *misschien*.

forsān adv. *misschien, wellicht*.

forsitān adv. *misschien, wellicht*; met subj.

fortassē adv. *misschien*.

fortē, abl. v. **fors**, adv.: *bij toeval, juist*;

forte temere, geheel bij toeval; forte fortuna, door een gelukkig toeval; si forte, indien soms; nisi forte, indien niet soms, of het moest zijn dat; ne forte, opdat niet bij toeval; zie: si, nisi en ne.

fortūitō adv. *bij toeval*.

frustrā adv. 1. *dwalend, in dwaling*.

2. *vergeefs, zonder effect, voor niets*.

fundītūs adv. *tot de grond toe, geheel en al*.

G

grātīā abl. v. *gratia* = *causa*, *praep.c.gen.* maar met de *abl.sing.fem.* der pron. *possessiva*; meestal achter zijn *casus: ter wille van, om*.

- II. 1. Iliacos intra muros et extra, *binnen en buiten de muren v. I.*
 2. extra ducem reliqui rapaces, *behalve de aanvoerder zijn de rest dieven.*

extrinsecus imminens bellum, *een v. buiten dreigende oorlog.*

F

1. meus fere aequalis, *ongeveer mijn tijdgenoot.*
 2. fit fere, ut..., *gewoonlijk gebeurt het, dat...*
 3. iam ferme moriens me vocat, *reeds vrijwel stervende roept hij mij.*
 foras mittere; uxor, vade foras, *vrouw, ga het huis uit.*
 1. foris cenare, *buitenshuis* (bij anderen) eten.
 2. parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi, *wapenen zijn te veld v. weinig waarde, als er in de stad geen doorzicht is.*
 3. auxilium non petendum est foris, *er moet geen hulp uit het buitenland gezocht worden.*
 et fors cepissent praemia, *en misschien zouden zij de prijs behaald hebben.*
 fors an et haec olim meminisse juvabit, *misschien zal het u eenmaal genoeg doen u ook dit te herinneren.*
 forsitan quispiam dixerit, *misschien zal de een of ander zeggen.*
 sed haec longiora fortasse fuerunt, *maar dit heeft misschien te lang geduurd.*
 erat forte brumae tempus, *het was toevallig wintertijd.*

nisi forte insanit, *of 't moest zijn, dat hij niet wijs is.*
 quod verbum tibi non excidit fortuito, *dat woord is u niet bij toeval ontsnapt.*

1. ambo frustra sunt. *beiden zijn in dwaling; Corbulo frustra habitus est, C. is gejoft.*
 2. frustra tantum laborem sumere, *vergeefs zoveel werk op zich nemen.*
 funditus monumenta delere, *de monumenten tot de grond toe vernielen.*

G

cibi aut potionis gratia, *om eten of drinken; exempli, of verbi gratia, bij voorbeeld; mea gratia, om mijnentwille.*

grātīis en **grātis** abl. pretii als adv.: (*alleen*) voor dank, voor niets, kosteloos, gratis.

grātūtō adv. = gratiis: zonder betaling, voor niets.

H

Hā interj. hāhae, hāhāh(a)e, uitroep v. vreugde en spot: *haha, aha*.
hāc (= hac via) adv. 1. langs deze weg, hierlangs.

2. hierheen.

hactēnūs adv. 1. tot hiertoe; v. plaats (zeldzaam).

2. meest overdr.: tot hiertoe, tot zover.

3. slechts tot zover.

haud en **haut**, soms hau, adv. geenszins, (volstrekt) niet.

haudquāquām adv. in het geheel niet.

hēm interj., uitroep v. verwondering, vreugde, etc.: *hè, aha*.

hērī, ook **hērē** adv. gisteren.

heu interj., uitroep v. smart: *ach!*

heus interj. om de aandacht te trekken: *hé, heidaar!*

hīc adv. 1. v. plaats: *hier*; ook c. gen.

2. v. tijd: *nu, bij deze gelegenheid*.

3. bij verwondering en afkeuring: *en dan*.

hīcīnē adv. = hic, m.h. vrgw.: ne.

hinc adv. 1. van hier.

2. hinc . . . hinc: *a.d. ene kant . . . a.d. andere kant*.

3. tengevolge hiervan, vandaar.

hōdīē (uit: hoc die) adv. heden, vandaag, in deze tijd, tegenwoordig.

hūc adv. 1. hierheen; na vba. v. beweging: *hier*; ook c. gen.

2. tot dit punt, tot zover, hierbij.

hūcīnē adv. interrog.: *hierheen? tot zover? hierop?*

I

ibī adv. 1. v. plaats: *daar*.

2. v. tijd: *daarop*.

3. v. andere verhoudingen: *in die omstandigheden, daarin*.

frumenta dare gratis, *het graan voor niets geven.*

gratuito nemo bonus est, *niemand is braaf voor niets.*

H

hahaha, iam teneo, quid sit, *aha, ik snap al, wat het is.*

1. hac copias traduxit, *hier heeft hij de troepen langs gevoerd.*

2. sequere hac, *volg mij hierheen.*

1. hactenus dominum secuta est, *tot hiertoe is zij haar meester gevolgd.*

2. hact. de amicitia locutus sum, *tot zover heb ik over de vriendschap gesproken; sed haec hact., maar genoeg hiervan.*

3. hact. consultans, *(slechts) tot zover (overleggende) onzeker.*

haud mediocris, *niet gering; haud scio, ik weet niet.*

haudquaquam mediocris medicina, *een allesbehalve onbeduidend geneesmiddel.*

hem, quid ais, scelus? *hè, wat zeg je daar, schurk?*

heri vesperi apud me Hirtius fuit, *gisteren avond...*

heu me miserum, *ach, ik ongelukkige.*

heus, Staphyla, prodi, *heidaar, St., kom te voorschijn!*

1. hic viciniae, *hier i.d. buurt.*

2. hic regina surrexit, *hier (of) nu stond de koningin op.*

3. hic mihi quisquam misericordiam nominat, *en dan praat iemand mij v. medelijden.*

ubi sum? hicine an apud mortuos? ... *hier (op aarde) of bij de doden?*

1. hinc incipiam, *ik zal van hier (af) beginnen.*

2. hinc patres, hinc viros orantes, *a.d. ene kant hun vaders, a.d. andere kant hun mannen smekend.*

3. hinc illae lacrimae, *vandaar die tranen.*

nonae sunt hodie sextiles, *het is vandaag de 5e Augustus; ubi hodie est haec urbs, waar tegenwoordig deze stad ligt.*

1. huc revertuntur, *ze keren hier terug; huc atque illuc.*

2. rem huc deduxi, *ik heb de zaak tot zover gebracht.*

huc beneficia tua evasere? *zijn uw weldaden hierop uitgelopen?*

I

2. ibi infit, *daarop begint hij te spreken.*

3. ibi juventutem suam exercuit, *daarin heeft hij zich in zijn jeugd geoefend.*

ibīdēm adv. *op diezelfde plaats, bij diezelfde gelegenheid.*

idcircō adv. *daarom, derhalve.*

identīdēm adv. *herhaaldelijk.*

īdēō adv. *daarom, derhalve.*

īgītūr conj. 1. *dus, derhalve; meestal op de 2e plaats.*

2. *dus, om samen te vatten.*

ilicēt adv. 1. *gij kunt gaan (ire licet); bij sluiting v.e. vergadering.*

2. *alles voorbij, alles verloren!*

3. *terstond.*

ilicō en **illicō** adv. *onmiddellijk.*

illāc adv. *daarlangs, daar.*

illic en **illī** adv. *daarginds, bij hem, hen, etc.*

illinc adv. *daarvandaan, vandaar.*

illō, **illōc** en **illūc** adv. 1. *daarheen, ginds heen.*

2. *tot zolang.*

immō adv. 1. *veeleer, integendeel.*

2. *ja, maar.*

3. *ja, wat meer zegt; dikwijls met quin (zie aldaar).*

impraesentiārūm (= in praesentia rerum): *bij de tegenwoordige stand v. zaken.*

imprimīs adv. *in de eerste plaats, hoofdzakelijk.*

impūnē adv. compar.: *impunius* 1. *ongestraft.*

2. *zonder gevaar of nadeel: veilig.*

in praep. *I. c.abl.*

1. *in, op, aan; v. d. ruimte v. plaats of tijd, waarbinnen of waarop iets in rust is of zich beweegt.*

bij de verba v. *ponere, collocare, inscribere*, etc. bij de beweging naar iets d. abl. i. pl. v. d. acc.

2. *v. klasse, aantal of soort, waartoe iets behoort, de omstandigheid, waarin iets is of plaats vindt.*

3. door het verband soms met *niettegenstaande* te vertalen; in geestelijke zaken: *in, bij.*

nec tamen idcirco probem illud, *daarom zou ik dit toch niet goedkeuren.*

ideo quia uxor ruri est, *daarom omdat (zijn) vrouw buiten is.*

1. primum igitur negandum est esse deos, *ten eerste d u s moet men ontkennen, dat er goden zijn.*

2. igitur his genus aetas prope aequalia fuere, *d u s, ik w o u m a a r z e g g e n, bij hen waren afkomst en leeftijd vrijwel gelijk.*

2. ilicet, mandata heri perierunt, *alles voorbij, v. meesters opdrachten is niets terecht gekomen.*

3. ilicet obruimur numero, *ter stond worden wij door het aantal overweldigd.*

illico ad praetorem eamus, *laat ons o n m i d d e l l i j k n. d. praetor gaan.*

illac facere, *aan die zijde staan.*

illic fundamenta sunt, *daar g i n d s zijn de grondslagen.*

illinc omnes fallaciae, *v a n d a a r al die bedriegerijen.*

1. res illuc pertinet, *de zaak heeft daar betrekking op.*

2. illuc usque fidus, *helemaal tot z o l a n g trouw.*

1. causa igitur bona non est? immo optima, *is het dan geen goede zaak? v e e l e e r een uitstekende.*

2. nullane habes vitia? Immo alia. *Heb jij geen fouten? Ja, maar andere.*

3. simulacra deum, deos immo ipsos ablatis esse, *dat de beelden der goden, j a w a t m e e r z e g t, de goden zelf waren weggenomen.*

imprimis sermo de te fuit, *het gesprek liep h o o f d z a k e l i j k over u.*

1. impune ferre, *er o n g e s t r a f t afkomen.*

2. facta arguebantur, dicta imp. erant, *voor daden werd men aangeklaagd, woorden waren veilig.*

1. 1. dicere in senatu, *in de senaat het woord voeren;* in horto ambulare, *in de tuin wandelen;* coronam habere in capite, *een krans op het hoofd hebben.*

ponere in mensa, *op de tafel leggen;* inscribere in tabula, *op het bord schrijven.*

2. numerare alqd. in bonis, *iets onder de goede dingen tellen;* in magna paupertate decessit, *hij stierf in grote armoede.*

3. Romani in maxima inopia Junonis anseribus pepercerunt, *de R. hebben, (in) n i e t t e g e n s t a a n d e het grootste gebrek, de ganzen v. J. gespaard;* in animo habere, *in de gedachte hebben;* erat in eo summa eloquentia, *bij hem was de grootste wel-sprekendheid.*

4. bij gerundium of gerundivum: *in, bij*.

II. *c.acc.*

1. *naar, in;* ter aanduiding v. beweging of richting letterlijk en overdrachtelijk!

2. v. tijd: *tot aan, voor*.

3. v. verhouding: *jegens, voor*.

4. v. overgang of verandering: *i n*.

5. *volgens, overeenkomstig;* bij woorden v. wijze.

incassūm adv. *te vergeefs, doelloos, vruchteloos*.

indīdēm adv.: v. *dezelfde plaats (vandaan), eveneens van*.

infrā I. adv. 1. *beneden;* comp.: *inferius;* sup.: *inlime*.

2. *beneden, verderop, onderaan*.

3. *later*.

4. *lager (in rang)*.

II. *praep.c.acc.* 1. *beneden*.

2. *later*.

3. *minder in rang*.

intēr *praep.c.acc.* 1. *tussen, te midden van*.

2. v.e. verhouding tussen personen: *tussen, onder*.

3. met pronomina i.h. meervoud: *elkander*.

4. v. tijd en omstandigheden: *te midden van*.

5. bij de aanduiding v. verschil: *tussen*.

interdīū adv. *overdag*.

interdūm adv. 1. *somtijds*.

2. *gedurende enige tijd*.

3. *ondertussen (= interim), intussen*.

intērēā adv. *intussen, ondertussen*.

intērīm adv. = het vóórgaande.

intrā adv. *van binnen;* comp.: *interius*.

praep.c.acc. 1. *van plaats, binnen*.

4. in excidenda Numantia, *bij het verwoesten v. N.*

II. 1. ambulare in horto, *in de tuin wandelen*, in hortum, *de tuin inwandelen*; mittere in (naar) ultimas gentes; in deos referre, *onder de goden opnemen* in mentem venire, *in de gedachte komen*.

2. in multum diei, *tot laat op den dag*; in annum, *voor een jaar*.

3. in liberos nostros indulgentia, *de liefde voor onze kinderen*.

4. in deterius mutari, (in het slechtere veranderen) *vermindere*n, *achteruitgaan*.

5. servilem in modum, (overeenkomstig) *op een slaafse wijze*.

in didem ex Aventino venire, *eveneens v. d. A. komen*.

I. 1. non seges est infra, *er zijn geen akkers beneden (i.d. onderwereld)*.

2. exemplum infra scripsi, *een kopie heb ik verder op geschreven*.

3. Ciceronis temporibus paulumque infra... *en iets later*.

4. liberos eius ut multo infra despectare, *de kinderen van hem als veel lager in rang minachten*.

II. 1. infra oppidum.

2. non infra Lycurgum, *niet later dan L.*

3. omnia infra se judicare, *alles beneden zich achten*.

1. inter (tussen) Padum atque Alpes; rex inter primos constiterat, *de koning had te midden v.d. vorsten plaats genomen*; inter paucos, *tussen weinigen, bij uitstek*.

2. amicitia nisi inter bonos esse non potest, *vriendschap kan niet bestaan, tenzij tussen brave mensen*.

3. inter se amare, *elkander liefhebben*; nos inter nos amamus.

4. inter pleraque saeva, *te midden van een merendeels gewelddadige toestand*.

5. nihil interest inter te et quadrupedem, *er is i.h. geheel geen verschil tussen jou en een viervoeter*.

1. interdum cursus est incitator, *soms is de gang onstuimiger*.

2. laetique interdum nuntii vulgabantur, *een tijdlang werden gunstige berichten openbaar gemaakt*.

3. interdum cognito strepitu, *toen intussen geruis vernomen was*.

interea dies advenit, *intussen brak de dag aan*.

interim dum ante ostium sto, *terwijl ik intussen voor de deur sta*.

intra vix jam homines, *i.h. binnenland zijn het nauwelijks mensen meer*.

1. intra parietes, *binnen de wanden*; intra teli iactum, *binnen een speerworp(s afstand)*.

2. v. tijd: *binnen*.

3. bij getallen en grenzen: *beneden, binnen*.

intrō adv. *naar binnen*.

introrsūm (= **-sūs**) *naar binnen*.

intūs adv. 1. *binnen*.

2. *naar binnen*.

3. *van binnen*.

in vicēm en **invicēm** adv. 1. *op de beurt; op mijn, uw beurt, etc., onder elkaar*.

2. *elkander* (= *inter se*).

istāc adv. *daar bij u langs, op die wijze*.

istīc adv. *daar bij u, in die kwestie*.

istinc adv. *daar bij u vandaan*.

istō, istōc en **istūc** adv. *daarheen*.

itā adv. *zó, aldus*; zowel v.h. voorafgaande als volgende; in antwoorden: *juist zo, ja*.

itane vero, ongelovig en spottend: och heus? och kom!

itā . . . ūt c. ind. 1. *zo . . . als*; *ita* quasi, *veluti*, etc. c. subj.: *zó, . . . alsof*.

2. i.e. eed: *zo waar . . . als*.

3. *ut . . . ita, hoewel . . . toch* (oorspronkelijk: *zoals dit . . . zo (toch ook) dat*).

4. *ita . . . ut* c. subj.: *zozeer . . . dat, zó . . . dat*; *ita non, zozeer niet, zo weinig . . . dat*.

5. *op die voorwaarde . . . dat*.

itāquē = *et ita*.

itāquē conj.: *dus, derhalve, daarom*; tot Livius eerste woord v. d. zin.

itēm adv. *evenzo, eveneens*;

idem: gebruikt, als v. dezelfde persoon iets nieuws wordt gezegd; *item*: v.e. nieuwe persoon hetzelfde.

itērūm adv. *voor de tweede maal, opnieuw*; *primum . . . iterum . . . tertio, ten 1e, ten 2e, ten 3e*.

itīdēm adv. *evenzo*; *itidem . . . ut, evenzo . . . als*.

2. intra viginti dies, *binnen 20 dagen.*

3. intra centum, *beneden de 100.*

sequere intro me, amabo, *volg mij, als je blijft, naar binnen.*
accipere introrsum in castra, *in het kamp ontvangen.*

1. intus est hostis, *de vijand is binnen (= i.d. stad).*

2. intus novam nuptam deduxi, *ik heb de jonggehuwde naar binnen gebracht.*

3. intus evocato alqm. foras, *roep iemand van binnen naar buiten.*

1. hi invicem annum in armis sunt, *die zijn op hun beurt een jaar onder de wapenen.*

2. invicem se occidere, *elkander doden.*

quid istic agitur, *hoe gaat het daar bij u?*

istinc clamor incipit, *het geschreeuw begint daarvandaan.*

isto usque penetrasse, *helemaal tot daartoe doorgedrongen zijn.*

ita res sunt nostrae, *zo staan onze zaken; ita, inquam, ja, zeg ik.*

itane vero? ego non justus? *och kom, ik niet eerlijk?*

1. ita non amo, ut sani solent, *ik ben niet op die wijze verliefd, als verstandigen plegen te zijn; ita, quasi reus numquam esset futurus, zó, alsof hij nooit aangeklaagd zou worden.*

2. ita me Venus amet, ut ego numquam..., *zo waar moge mij V. liefhebben, als ik nooit...*

3. ut non hostiliter ita minime amice, *hoewel niet vijandig, toch allesbehalve vriendschappelijk.*

4. ita fit, ut..., *zo komt het dat...; ita non avarus, ut omnia dona denegaverit, zo weinig hebzuchtig, dat hij alle geschenken heeft afgeslagen*

5. pax ita convenerat, ut..., *over de vrede was men het eens geworden op die voorwaarde, dat...*

itaque Africanus Xenophontem semper in manibus habebat, *daarom had A. X. steeds in handen.*

Caesar Galliam domuit, idem Britanniam visit, *C. heeft G. onderworpen, hij heeft ook Br. bezocht; Africanus maior Poenos vicit, item Afr. minor, A. maior heeft de P. overwonnen, A. minor eveneens.*

consul iterum, *voor de tweede maal consul.*

atque eos itidem fallam, ut ab illis fallimur, *en ik zal ze evenzo misleiden, als we door hen misleid worden.*

J

Jam adv., hoofdzakelijk v. tijd: 1. *al, reeds, nu, weldra.*

2. *jam jam, terstond, onmiddellijk; jam ... jam, nu eens ... dan eens.*

3. *non jam en jam non: reeds niet, niet meer.*

4. *bij een betoog in versch. punten: al dadelijk.*

jam-(jan-)dūdūm adv. *reeds lang, onmiddellijk.*

juxtā adv. 1. *dichtbij, daarnaast.*

2. *evenzeer, gelijkelijk.*

praep.c.acc. 1. v. *plaats naast.*

2. v. *rangorde onmiddellijk na.*

L

lī(ū)bentēr adv. m. comp. en sup. *gaarne, graag, met plezier.*

līcēt eig. verb. impers.: *het staat vrij, het mag (dat);* als concess.conj.c.-subj.: *ofschoon, ook al* (cf. Ned.: *het mag zijn, dat*)

lōcō abl. v. locus, praep.c.gen.: *in de plaats van.*

longē adv. v. longus 1. *ver.*

2. *bij aanduiding v. verschil: geheel, zeer; bij superl.: verreweg (soms bij compar.: zeer).*

3. v. tijd: *ver, lang.*

M

māgis adv. comp. bij magnopere: *meer; o.a. ter omschrijving v. comparativi;*

quo magis ... eo magis, hoe meer ... des te meer;

magis magisque, meer en meer.

non magis quam: niet meer dan:

1. *evenzeer als.*

2. *evenmin als.*

3. *niet zozeer als wel.*

magnō ōpērē en **magnōpērē** adv. *in hoge mate, zeer; superl. soms: maximopere, zeer i.h. bijzonder.*

mānē adv. *'s morgens vroeg.*

J

1. j a m advesperascit, *het wordt al avond; j a m satis credis sobrium me esse? geloof je, dat ik nu nuchter genoeg ben?*
2. silex j a m j a m lapsura, *een steen op h. punt v. te vallen.*
3. j a m n o n longius bidui via, *niet verder meer dan een afstand v. twee dagen.*
4. j a m illud perspicuum est, *dit is al dadelijk duidelijk.*
j a m d u d u m sumite poenas, *straff mij onmiddellijk, dixi*
j a m d u d u m, *ik heb het allang gezegd.*
1. fuit j u x t a tumulus, *daarnaast was een grafheuvel.*
2. plebi patribusque j u x t a carus, *even bemind bij volk als bij patriciers.*
1. j u x t a murum castra posuit, ... *naast de muur.*
2. j u x t a M. Varronem doctissimus, *na V. de geleerdste.*

L

- libenter verbo utor Catonis, *ik gebruik graag een woord v. Cato.*
 licet pericula impendeant omnia, succurram, *al dreigen ook alle gevaren, ik zal helpen.*
 filii loco esse, *de plaats v.e. zoon innemen.*
1. long e abesse, *ver af zijn; long e lateque, wijd en zijd.*
 2. long e alius; long e nobilissimus, *verreweg de meest bekende.*
 3. long ius in terris morari, *al te lang op aarde vertoeven.*

M

- magis necessarius, *noodzakelijker; disertus magis quam sapiens; meer welsprekend dan wijs.*
 magis magisque maceror, *ik word meer e. meer verteerd.*
1. n o n magis pro Lysone quam pro omnibus, *evenzeer voor allen, als voor L.*
 2. animus n o n magis sanus quam corpus, *de ziel evenmin gezond als het lichaam.*
 3. miserebat n o n magis poenae quam sceleris, *men had niet zo zeer verdriet over de straf als over de misdaad.*
- magnopere perturbari, *zeer geschokt worden; maximopere indigne ferens, zeer bijzonder ontstemd over....*
 cras mane, *morgen vroeg.*

maximē en **maxūme** adv. superl. bij magnopere: *zeer, het meest*; versterkt d. unus, unus omnium, multo.

quam maxime, *zoveel mogelijk*.

cum maxime, *precies nu, juist nu, het liefst, zo mogelijk*.

i.e. antwoord: *zeer zeker, en òf*.

mēcastōr en **ēcastōr** interj., bij *Castor*, vooral damesvloek: *lieve hemel!*

mēhercūlē en **mēherclē** interj., bij *Hercules*, *wel verduiveld!*

mērītō (meritus) adv. met superl. *te recht*; vaak nog verbonden met jure of recte, *naar recht en billijkheid*.

mīnūs adv., compar. bij parum (zie aldaar): *minder*; vaak zonder „quam”, bij getallen.

mīnīmē en **mīnūmē** adv. superl. v. parum: *zeer weinig, het minst*; i.e. antwoord: *volstrekt niet*.

mōdō abl. v. modus; adv. 1. *alleen, slechts*; non modo — sed (verum) etiam: *niet alleen — maar ook*.

2. bij wensen en aansporingen: *nu maar*.

3. conj.c. subj.: *als nu maar, mits*.

4. adv. v. tijd: *zo even, nog onlangs, pas*.

nu eens ... dan eens.

5. modo non = tantum non: *bijna*.

mox adv. 1. *weldra, spoedig*, (bij een opsomming:) *vervolgens*.

2. *later*.

multūm adv. *zeer, veel*.

compar.: *plus, meer*.

superl.: *plurimum, het meest, zeer veel*.

N

nae adv. *voorwaar*; zie *nē* 1.

nām conj., staat voorop: 1. *want, immers, namelijk*.

Homero maxime accedere, *H. het meest nabijkomen*; cum sua modestia unus omnium maxime floreret, *daar hij alleen v. allen om zijn bescheidenheid het meest gevierd werd.*

in hunc quam maxime modum, (*zoveel mogelijk: dus =*) *ongeveer op deze wijze.*

tum cum maxime, *precies op dat oogenblik*; ut Jugurtham maxime vivum sibi traderent, *dat zij hem J. zo mogelijk levend zouden overleveren.*

operam mihi da! Maxime, *Verleen mij hulp! Ja zeker.*

merito sum iratus Metello, *ik ben te recht boos op Metellus.*

minus diu vivunt, *zij leven minder lang*; haud minus duomilia, *niet minder dan 2000.*

minime ambitiosus, *zeer weinig = allerm minst eierzuchtig.*

1. biduum modo, *slechts 2 dagen*; non modo agendo sed etiam cogitando, *niet alleen door handelen, maar ook door denken.*

2. sedete huc modo, *gaat nu hier maar zitten.*

3. manent ingenia senibus, modo permaneat studium, *de intelligentie blijft bij ouderen, mits de studie blijft.*

4. hoc malum modo in rempublicam invasit, *dit kwaad is pas onlangs i.d. staat binnengedrongen.*

modo ait, modo negat, *nu eens stemt hij toe, dan ontkent hij.*

5. modo non montes auri polliceri, *bijna gouden bergen beloven.*

1. mox prima legio, *vervolgens het 1e legioen.*

2. a quo mox principe Nero adoptatus est, *door welken vorst N. later als zoon is aangenomen.*

multum gratia valere, *zeer i.d. gunst staan*; multum esse in venationibus, *druk a.d. jacht doen.*

apud me argumenta plus quam testes valent, *bij mij betekenen argumenten meer dan getuigen.*

dignitate plurimum possunt, *door hun waardigheid hebben zij de meeste invloed.*

N

1. nam omnis civitas Helvetiae in quattuor pagos divisa est, *want de gehele bevolking v. H. is in 4 gouwen verdeeld.*

2. in verontwaardigde of verlegen vragen: *want toch*.

namquē conj. versterkt nam: *want werkelijk*.

-ně, -n' vraagpartikel gehecht achter aan h. voornaamste woord, in alle soorten v. vragen, en zonder aanduiding, of een bevestigend of een ontkennend antwoord wordt verwacht; in rechtstreekse vragen i.h. Ned. *onvertaald*, in afhankelijke: *of*.

nē I. ook **nae** interj.: *voorwaar, waarachtig*.

nē II. conj. v. ontkenning v. h. slechts gedachte: *niet*; 1. in verbod c. imperat. en subj. perf.

2. in wens: *och dat niet*; dikwijls bij utinam, en subj. praes. en perf. bij vervulbare, impf. en plqpf. bij onvervulbare wensen.

3. i.e. concessieve zin: (*gesteld*) *al (dat) niet*; (zonder ontkenning: *ut: (gesteld) al (dat)*).

4. in bijzinnen na ww.v. vrezen en verhinderen: *dat*; ne non, *dat niet*.

5. bij de ww.v. vragen en smeken: *dat niet*.

vide ne: *pas op dat niet, of niet*; ne non, *of wel*.

6. in finale zinnen: *opdat niet*; soms nog voorafgegaan door ut, dus: *ut ne*.

7. met consecutieve betekenis: *dat niet*.

8. ne . . . quidem: *zelfs niet, niet eens*; zie quidem.

9. achter ne valt bij de indefinita ali- weg, dus: ne quis, ne quando, *opdat niemand, op dat niet te eniger tijd*.

nēc, něquē conj. *en niet, maar niet*.

nec ullus, neque quisquam voor: et nullus, et nemo, etc.: *en geen, en niemand*.

nec nōn: (*en het is*) *niet (waar), (dat) niet, en zeker wel*.

neque . . . neque . . : *noch . . . noch*.

necdūm en **něquēdūm** *en nog niet*.

nēcessē adv. *nodig, noodzakelijk*; met est: *het moet*; v.e. natuurlijke noodzakelijkheid: *het kan niet anders*; of alleen v.e. sterke zedelijke verplichting.

2. *n a m* quid sequar aut quem? *w a n t* wat of wien moet ik toch volgen?
n a m q u e illud quare negasti? *w a n t* *w a a r l i j k* waarom heb je
dat ontkend?

meninistine me in senatu dicere? *herinnert* gij u, dat ik in de senaat zeide?
videamus satisne sit justa ista defectio, *laten* we eens nagaan,
o f die afval voldoende gerechtvaardigd is.

n e ego homo infelix fui, *ik* ben *w a a r a c h t i g* een sukkel geweest.

1. *n e* nega, *ontken* het *n i e t*; *n e* negaveris, (*dikwijls* beleefder) *ontken*
het nu n i e t.

2. *n e* vivam, si scio, *ik* mag sterven (*niet* leven), als ik het weet; *u t i*-
n a m *n e* illud vere scriberem, *o c h* was dat nu maar *n i e t*
waar, wat ik schrijf.

3. *n e* sit summum malum d o l o r, malum certe est, *a l* moge pijn
n i e t het ergste ongeluk zijn, een ongeluk is het toch.

4. potuisti prohibere, *n e* fieret, *je* had kunnen verhinderen, d a t het
gebeurde; Labienus veritus est, *n e* hostes sustinere n o n pos-
set, *L. vreesde* de vijanden *n i e t* te kunnen weerstaan.

5. orare coepit, *n e* Caesar quid gravius in fratrem statueret, *hij* begon
te smeken, d a t *C. g e e n* al te ernstige maatregel tegen zijn broer
zou nemen.

vide n e n u l l a divinatio sit, *pas op*, *o f e r* wel waarzegging bestaat.

6. gallinae foveant pullos, *n e* frigore laedantur, *de kippen* koesteren
hun kuikens, o p d a t ze *n i e t* v.d. kou te lijden hebben; *u t*
n e quando amare incipiamus, *o m* *n i e t* te eniger tijd verliefd
te worden.

7. quae res efficit, *n e* necesse sit, *wat* maakt, d a t het *n i e t* nodig is.

n e q u e inventis hostibus Ferentinum ceperunt, *e n* toen ze de *vijan*-
den *n i e t* vonden, namen zij *F. in*; res coepit, *n e q u e* per-
fectae, begonnen, *m a a r* *n i e t* voltooide zaken.

n e q u e tu non intellegis, *e n* het is zeker *n i e t* waar, dat gij dit
n i e t begrijpt (*e n* gij begrijpt dit *stellig*); suppliciter *n e c*
n o n et minaciter smekend, *m a a r* o o k dreigend.

virtus *n e q u e* eripi, *n e q u e* surripi potest, *de deugd* kan *n o o i t*
ontruikt, *n o c h* ontfutseld worden.

nihil fit quod non necesse fuerit, *er* gebeurt niets, wat niet *n o o d*-
z a k e l i j k had moeten gebeuren.

necesse est, c. subj. zonder ut; necesse habere: *noodzakelijk vinden.*

necně conj. *of niet*; tweede lid v.e. indirekte vraag, cf. annon.

nēcūbī conj.c.subj.: *opdat niet ergens.*

nēcundě conj.c.subj. *opdat niet ergens vandaan.*

nědūm conj.c.subj.: *na een negatief begrip: laat staan.*

na een positief begrip: hoeveel meer.

als de zin met nedum a.d. hoofdzin voorafgaat: niet alleen (niet).

nempě adv. 1. *immers, natuurlijk, zeker.*

2. in ironische antwoorden: *ja zeker, nota bene.*

3. in vragen: *toch wel, soms, werkelijk?*

něquāquām adv. *volstrekt niet.*

něquīquām adv. 1. *vergeefs.*

2. *zonder grond.*

neutīquām adv. *op generlei wijze, in geen geval.*

něvě en **neu** conj.c.subj.: *en opdat niet*; voortzetting v. ne.

nī conj. 1. *ouderwets = ne.*

2. = nisi, si non: *indien niet.*

nīhīl en **nīl** adv. *volstrekt niet.*

nīhīlōmīnūs en

nīhīlōsēcīūs adv. *desniettemin.*

nīmīrūm adv. 1. *zonder twijfel, ontegenzeggelijk, welnu.*

2. ironisch: *natuurlijk.*

nīmīs adv. 1. *te zeer, al te zeer, te veel.*

2. non nimis: *niet heel erg.*

istum condemnetis necesse est, *gij moet hem noodzakelijk veroordelen; necesse habeo scribere, ik vind het noodzakelijk te schrijven.*

quaeritur sint ne di, nec ne sint, *de kwestie is, of er goden zijn, of niet.*

dispositis exploratoribus, nec ubi Romani copias traducerent, . . .
opdat de R. niet ergens hun troepen zouden overzetten.

circumspectans, nec unde impetus fieret, *rondkijkende of er niet ergens vandaan een aanval zou worden gedaan.*

vix in ipsis tectis frigus vitatur, nec dum in mari, *nauwelijks kan men i.d. huizen zelf de kou ontgaan, laat staan op zee.*

quae vel socios, nec dum hostes terrere possent, *dingen, die zelfs de bondgenoten, hoeveel meer dus de vijanden konden verschrikken.*

nec dum humilium, sed etiam amplissimorum consilia, *niet alleen de plannen v. eenvoudige mensen, maar zelfs v. d. aanzienlijkste mannen.*

1. nempememini, *natuurlijk herinner ik het mij.*

2. recte ego nempemem has fugi nuptias, *ik heb dan toch zeker terecht dit huwelijk vermeden.*

3. nempemem tu illius servus es? *ben je werkelijk zijn slaaf?*

cetera nequaquam simili ratione aestimat, *de rest beoordeelt hij volstrekt niet op gelijke wijze.*

2. nequaquam exterrita civitate, *terwijl de burgerij zonder grond verschrikt was.*

dictatori ne uti quam placebat, *het beviel den dictator volstrekt niet.*

ne eos frumento neve alia re juvarent, *opdat ze hen niet met graan (en niet) of iets anders zouden bijstaan.*

1. iussa monent Heleni, *ni teneant cursum, de bevelen v. H. waarschuwen om niet koers te houden.*

2. *ni ita se res haberet, als het er niet zo mee gesteld was.*

me nihil poenitet, *ik heb i.h. geheel geen berouw.*

nihilominus eloquentiae studendum est, *niettemin moet de welsprekendheid bestudeerd worden.*

1. non omnia nimirum eidem di dedere, *de goden hebben ontegenzeggelijk niet alles aan denzelfden persoon geschonken.*

2. uni nimirum recte tibi semper erunt res, *natuurlijk, jou alleen zal het altijd in alles goed gaan.*

1. ne quid nimis (μηδὲν ἄγαν), *doe niets in te sterke mate; nimis graviter, al te streng.*

2. illud non nimis probo, quod scribis, *dat vind ik niet erg goed, wat je schrijft.*

nīmīum en **nīmīē** adv. *al te zeer, zeer.*

nimum quantum, adv.: *zoveel als maar kan, zeer veel.*

nīsī conj. 1. *indien niet, zo niet, tenzij*, ontkent de hoofdgedachte; si non, ontkent een enkel woord.

2. achter de vormen v. alius, non, of een andere ontkenning = *dan, behalve.*

nisi si: *behalve indien*; ook: nisi vero, nisi forte.

noctū adv. = **noctē** *des nachts.*

nōn adv. 1. *niet*; ontkent feiten, in tegenstelling met ne; vóór het ww. bij ontkenning v. d. gehele zin, anders vóór het speciaal ontkennde woord.

2. i.pl.v. nonne, in verwonderde vragen: *niet?*

3. non possum non, of quin: *ik kan niet anders dan*, zie bij quin II. 3.

non quo(d): *niet omdat*, c.subj.; non quo(d) non, of non quin, c.subj.: *niet omdat niet, niet alsof*, de ware reden volgt met sed quod of quia c. ind.

4. non modo (solum) vaak met weglating v.e. 2e non... sed ne quidem: *niet alleen niet, maar niet eens.*

5. in antwoorden: *neen.*

nondūm adv. *nog niet.*

nonnē adv. vraagpartikel, waarop bevestigend antwoord wordt verwacht: *niet? dan niet?* in direkte vragen; in indirecte vragen vooral na quaero, *of niet.*

nonnumquām adv. eig.: *niet nooit*, dus: *soms, menigmaal.*

nōvissimē adv. *zeer onlangs.*

nūdiūs (= nunc dies) **tertiūs** adv. *eergisteren.*

nūm adv. interrog. 1. i.e. eenl. direkte vraag, waarop ontkennend antwoord wordt verwacht: *toch niet? soms?* ook numne.

2. i. e. eenl. indir. vraag: *of*; onverschillig de aard v.h. verwachte antwoord.

numnam, numne, numquid: versterkingen v. num: *nog iets?*

numquām en **nunquām** adv. *nooit.*

numquam non, adv. *nooit niet, altijd.*

nunc adv. nu, *thans, op het ogenblik.*

nimium parce, *al te karig*; vir nimium lepidus, *een zeer geestig man*.

sales nimium quantum valent, *geestigheid vermag zeer veel*.

1. parvi sunt foris arma nisi est consilium domi, *te velde zijn wapenen v. weinig waarde, als er in de stad geen doorzicht is*.

2. negant esse virum bonum nisi sapientem, *ze zeggen, dat niemand een braaf mens kan zijn dan een wijze*.

nemo fere saltat sobrius, nisi forte insanit, *vrijwel niemand danst in nuchtere toestand, of hij moest bij geval niet wijs zijn (behalve als hij soms niet wijs is)*.

1. condemnari non potest, *hij kan niet veroordeeld worden; tanta, non insolentia, sed immanitas, een zo grote, ik zeg niet onbeschaamdheid, maar wreedheid*.

2. si te rogabo, non mihi respondebis? *als ik het u vraag, zult gij dan niet antwoorden?*

3. non possum non mirari, *ik moet mij wel verbazen (ik kan niet mij niet verbazen)*.

non quo sit mihi quidquam carius, *niet omdat (alsof) iets mij dierbaarder is*.

4. hoc non modo non laudari, sed ne concedi quidem potest, *dit kan niet alleen niet geprezen, maar zelfs niet toegestaan worden*.

5. aut etiam aut non respondere, *of ja of neen antwoorden*.

non dum centum anni sunt cum, *het is nog geen 100 jaar, sinds . .*

nonne animadvertis? *bemerk je dan niet?* ex eo quaesitum est, Archelaum nonne beatum putaret, . . . *of hij A. dan niet gelukkig vond*.

nonnumquam interdiu, saepius noctu, *van tijd tot tijd overdag, meermalen 's nachts*.

nam ego advenio nudius tertius, *want ik kwam (kom) eergisteren aan*.

1. num negare audes? *gij durft het toch niet te ontkennen?*

2. quaeritur num aliter evenirent, *het is de kwestie, of de dingen anders zouden uitvallen*.

numquid vis? *verlangt ge nog iets?*

numquam ante hoc tempus, *nooit vóór dezen*.

probi mores numq. non plurimum profuerunt, *goede zeden hebben al tijd de meeste baat gehad*.

ut nunc est, *zoals de zaken nu staan*; qui nunc sunt, *de mannen van deze tijd*.

nunc demum: *nu pas*; nunc primum: *nu eerst*.
 etiamnunc: *nu nog*, nunc ipsum: *juist nu*.
 nunc . . . nunc, *nu eens*, . . . *dan eens*.

nūpēr adv. met superl.: nuperrime; *onlangs, pas geleden*.

nusquām adv. *nergens, nergens heen, nergens vandaan*.

O

O! interj. v. ergernis, vreugde en droefheid: *O!* met nom. en acc.

ōb praep.c.acc. 1. *naar iets toe, voor iets heen*.

2. redegevend: *om, wegens, voor*.

obviām adv. *te gemoet*; .. overdrachtelijk: 1°. *verhinderend en vijandig*.

2. *vriendschappelijk en helpend*.

ōlīm adv. 1. *oudtijds, vroeger, weleer, eenmaal, eens*.

2. *menigmaal*.

3. *sinds lang*.

4. v. d. toekomst: *eens, eenmaal*.

omnīnō adv. *geheel en al*; bij een telwoord: *i.h. geheel*; bij een ontkenning: *i.h. geheel, volstrekt, i.h. algemeen* (niet, of niemand).

P

paenē en pēnē adv. *bijna*, dikwijls met een ind. irrealis: *bijna zou* . . .

pālām adv. 1. (opp.: clam) *openlijk*.

2. *ronduit*.

3. *bekend*.

4. *praep.c.abl. evenals coram: in tegenwoordigheid van*.

pāpae interj.: *verduiveld!* (Gr.: παπαῖ).

partīm (oude acc. v. pars) adv. *deels*.

pārūm adv. *te weinig, niet genoeg*.

nunc demum intellego, *nu begrijp ik (het) pas.*

nunc huc, nunc illuc curro, *ik loop nu eens hier-, dan daarheen.*

is qui nuper Romae fuit, *hij die pas in R. was.*

nusquam gentium *nergens ter wereld*; nusquam te vestigio moveris, *beweeg u i.h. geheel niet v. uw plaats (nergens heen)*; nusq. nisi a Lacedaemone, *nergens dan van L. vandaan.*

O

O tempora, o mores, *o tijd, o zeden!* O me perditum, *o ik verlorene!*

1. obvertere ora ob os alcs, *het gezicht naar iemands gezicht toe keren*; mors ob oculos versatur, *de dood zweeft mij voor ogen.*
2. ob eam rem; quam ob rem, *en daarom*; ob rem judicandam pecuniam accipere, *geld aannemen voor het vellen v.e. vonnis.*

cum mihi ob viam venisti, *toen ge mij tegemoet zijt gekomen.*

1. cupiditati hominum ob viam ire, *de menselijke begerigheid in de weg treden.*
 2. ob viam ire periclitantibus, *de in gevaar verkerenden tegemoet komen.*
 1. sic enim olim loquebantur, *want zo sprak men i.d. oude tijd.*
 2. ut dant olim crustula doctores, *zoals de leraren menigmaal koekjes geven.*
 3. olim non librum legi, *sinds lang heb ik geen boek gelezen.*
 4. et haec olim meminisse juvabit, *ook dit zullen wij ons eens met plezier herinneren.*
- non omnino jam perii, *ik ben nog niet geheel verloren*; erant omnino itinera duo, *er waren i.h. geheel 2 wegen*; omnino nemo, *i.h. geheel (volstrekt) niemand.*

P

lacrimas hoc mihi paene movet, *dit beweegt mij bijna tot tranen*; paene periisti, *bijna was je er om koud geweest.*

1. palam, ante omnium oculos, *openlijk, voor aller ogen.*
 2. palam ferente Hannibale, *terwijl H. ronduit verklaarde.*
 3. palam facere, *bekend maken.*
 4. palam populo, *i. tegenwoordigheid v. h. volk.*
- papae! divitias habuisti maximas, *verduiveld! jij hebt overvloedige schatten gehad.*
- partim neglegentia magistratuum, *deels door de zorgeloosheid v.d. overheden.*
- parum procedit quod ago, *dat waar ik mee bezig ben, heeft geen voortgang genoeg.*

compar. minus: *minder, niet zeer.*

minder dan; bij getallen, zonder quam.

non minus quam: *even zeer als.*

si minus: *zo niet*, sin minus: *maar zo niet.*

superl. minime adv.: *het minst, i.h. geheel niet.*

bij maten: *op zijn minst.*

pǎrumpěr adv. v. tijd: *een korte poos, een ogenblik.*

passim adv. 1. *hier en daar: overal (maar verspreid), door elkaar heen.*

2. *zonder onderscheid, in menigte.*

pau(1)lātīm adv. *langzamerhand, gaandeweg.*

pau(1)lispěr adv. *een poosje.*

pau(1)lǎlǎm adv. *een beetje.*

pau(1)lǎm adv. *een weinig, iets.*

pěņēs praep.c.acc.: *in de macht van, in handen van.*

pěņitūs adv. 1. *diep, naar binnen, tot diep in.*

2. *door en door.*

pěr praep.c.acc. 1. *door, door heen.*

2. *over . . . heen, langs.*

3. *vóór langs.*

4. *overal in, van . . . tot.*

5. v. tijd: *gedurende.*

6. v. d. begeleidende omstandigheden: *in, onder, etc.*

7. v. instrument of middel: *door (middel van).*

8. *wat betreft, voor zover afhangt van.*

9. in eden: *bij.*

10. v. grond of aanleiding: *uit.*

11. *zeer; soms gescheiden v. zijn adj. of adv., waar het in deze betekenis mee samengesteld is.*

pěřegrě adv. 1. *in het buitenland, van huis (peregrinari: reizen).*

2. *van buiten.*

3. *naar buiten.*

pěrendiě adv. *overmorgen.*

pěřindě adv. 1. *op gelijke wijze, even, evenzeer; met de conjuncties atque, ac, si, quasi, ut, utcumque, tamquam.*

minus diu vivunt, *ze leven minder lang*; minus intellexi,
ik heb het niet heel goed begrepen.

minus triginta dies, *minder dan 30 dagen.*

hoc non minus me male habet quam te, *dit hindert mij even-
zeer als u.*

gaudeo, sin minus hoc me consolor, *ik verheug mij, maar zo niet,
dan troost ik me hiermee.*

cum minime vellem, *ofschoon ik het i.h. geheel niet wilde.*

pedum decem, vel minime novem, *.. of op zijn minst van 9 voet.*

parumper conticuit, *hij zweeg een ogenblik.*

1. ceteri passim trucidati, *de overigen zijn overal neergehouwen.*

2. scribimus indocti doctique poëmata passim, *met of zonder aan-
leg, wij schrijven gedichten in menigte.*

paulatim licentia crevit, *de losbandigheid groeide gaandeweg.*

paullisper proelium intermittere, *het gevecht een poosje staken.*

paullulum concede istuc, *ga een beetje naar die kant.*

paulum supra eum locum, *een weinig boven die plek.*

usus, quem penes arbitrium est, *het gebruik, in welks macht
de beslissing is; penes se esse, bij zinnen zijn.*

1. argentum penitus abditum, *diep verborgen geld.*

2. penitus pernoscere, *door en door leren kennen.*

1. per provinciam nostram iter facere, *door onze provincie reizen.*

2. per forum ferre, *over het forum heen dragen.*

3. per ora hominum, *langs de ogen der mensen.*

4. invitati per domos, *van huis tot huis uitgenodigd.*

5. per decem dies ludi facti, *spelen gedurende 10 dagen gegeven.*

6. per iram, *in drift*; per otium, *op zijn gemak*, etc.

7. per Caeciliam, *door bemiddeling v. C.*; per litteras,
per brief.

8. per me licet, *wat mij betreft, is het geoorloofd.*

9. per Jovem; per ego te deos oro... *bij de goden smee ik u.*

10. per ambitionem delinquere, *uit eerezucht zondigen.*

11. pergrata perque jucunda, *zeer geliefd en zeer aan-
genaam.*

1. peregre habitare, *i.h. buitenland wonen.*

2. epistula peregre allata, *een van buiten aanbrachte brief.*

3. peregre eius pater abiit, *zijn vader is n.h. buitenland ge-
gaan.*

scies cras, summum perendie, *gij zult het morgen weten, op zijn
laatst (hoogst) overmorgen.*

1. si perinde cetera processissent, *als de rest evenzeer geslaagd
was; non perinde atque ego putaram, niet zoals ik
gedacht had.*

2. met quasi en ac si c.subj.: *alsof*.

perpĕrām adv. *verkeerd, onjuist, bij vergissing*.

perquām adv. *zeer*.

plānē adv. met comp. en superl. 1. *duidelijk, begrijpelijk*.

2. *geheel en al, volkomen*.

plērumquē adv. *meestal, gewoonlijk, zeer dikwijls*.

plūs comp.v. multum (zie aldaar): *meer*; v. getal en graad; bij getallen dikwijls zonder quam.

plūrīmū superl. v. multum: *zeer veel, het meest*.

pōl interj. bij Pollux: *waarachtig!*

pōnē adv. *achter, achteraan*; *praep.c.acc.*: *achter*.

post adv. *achteraan, van achteren*;

v. tijd: *later*; c. abl.

praep.c.acc. 1. *achter*.

2. v. tijd: *na, sedert*.

3. v. rang: *na, achter*.

postĕā adv. *daarna*; v. rang: *daarna, verder*.

posthāc en **posthaec** adv. *hierna*.

postĕāquām en **postĕā quām** conj. = postquam: *nadat*.

postmōdō en **-mōdū** adv. *daarna*.

postquām conj. 1. *nadat*; gew. met pf. ind. (Ned.: plqpf.).

2. c. praes. ind.: *van het ogenblik dat, sedert*;

c.plqpf. als het tijdsverschil vermeld wordt.

postrīdīē adv. *op de volgende dag*.

pōtiūs compar. adv. (zonder posit.): *liever, eerder, veeleer*.

pōtissimē, -ū adv. superl.: *het liefst, bij voorkeur*.

prae adv. *vooruit*;

praep.c.abl. 1. *voor, vóór . . . uit*.

2. *perinde quasi facere debueris, even als of gij het hadt moeten doen.*

seu recte seu perperam fecerunt, hetzij ze goed, hetzij verkeerd gehandeld hebben.

perquam velim scire, ik zou zeer (= graag) willen weten.

1. *plane et Latine loqui, duidelijk en onverbloemd spreken* (cf. bij ons: zonder een woord Frans).

2. *plane eruditus, volkomen ontwikkeld.*

plerumque casu, saepe natura, meestal bij toeval, dikwijls vanzelf; causas plerumque inquiri, naar de oorzaken zoek ik zeer dikwijls.

plus mille capti, meer dan 1000 gevangenen; plus quam paterno odio, met een haat (nog) groter dan die v. z. vader.

plurimum interest, het is v. zeer veel (het meeste) belang.

pone sequi, achteraan komen; pone castra, achter het kamp. servi qui post erant, de slaven, die achter waren; biduo post, 2 dagen later;

1. *post equitem sedet atra cura, achter den ruiter zit de zwarte zorg.*

2. *post urbem conditam, na de stichting v. Rome.*

3. *neque Lydia post Chloen, en L. (stond) niet achter bij Chl. brevi postea mortuus, kort daarna gestorven; quid postea? wat verder?*

1. *eo postquam Caesar pervenit. nadat C. daar aangekomen was.*

2. *postquam video me sic ludificari, sedert ik zie, dat ik zo bedrogen word.*

undecimo die postquam a te discesseram, op de 11e dag nadat ik van jou vertrokken was.

postridie eius diei, op de dag, die op deze volgde.

potius quam consocios indicaret, liever dan dat hij zijn medeplichtigen verried.

quo potissimum accedam? waarheen moet ik mij bij voorkeur wenden?

i prae, sequar, ga vooruit, ik zal volgen.

1. *prae se agere pecus, het vee voor zich uit drijven; prae se ferre speciem doctrinae, met een schijn v. geleerdheid te koop lopen.*

2. *in vergelijking met, meer dan.*

3. *redegevend: wegens, door; meestal bij een verhinderende oorzaak gebruikt (Duits: vor).*

praesertīm adv. *vooral, inzonderheid.*

praestō adv. *bij de hand, aanwezig, ten dienste.*

praetēr adv. *voor iets heen, voorbij, behalve, tenzij.*

praep.c.acc. 1. *voor iets heen, langs, voorbij; vandaar: boven, tegen, meer dan.*

2. *behalve, uitgezonderd.*

praeterquām adv. *behalve.*

prīdēm adv. *lang geleden, tevoren, vroeger.*

prīdiē adv. *op de vorige dag.*

prīmō adv. *eerst, in den beginne; i.e. opsomming vervolgd door: dein(de), post (postea, mox, tum), denique, etc. = ten eerste, vervolgens, daarna, ten slotte.*

prīmūm adv. = het voorgaande, ook i.d. opsomming;
voor de eerste maal.

priūs adv. *eerder, vroeger, eerst.*

priūs quām en **priusquām** conj. *voordat, in e. zuivere tijdsbepaling c.ind.: gepaard met de uitdrukking v. e. doel c.subj.*

privātīm *als gewoon burger, persoonlijk, particulier.*

prō praep.c.abl. 1. *vóór, met de rug naar iets toe (ante: met het gezicht naar iets toe).*

2. *vooraan op.*

3. *vóór, ten behoeve van, ter verdediging en bescherming.*

4. *vóór, in de plaats van, zo goed als, bij wijze van.*

2. dives prae ceteris, *rijk (vergeleken bij) meer dan anderen.*
3. prae maerore loqui non posse, *van verdriet niet kunnen spreken.*

praesertim ut nunc sunt mores, *vooral zoals de manieren nu zijn.*
 praesto esse, *present zijn, zijn opwachting maken;*
 praesto multis fuit, *hij heeft velen diensten bewezen.*

ne quis praeter armatus violaretur, *dat niemand, tenzij 'n gewapende, gemolesteerd mocht worden.*

1. praeter oram Italiae, *langs de kust v. I.;* praeter modum, *boven de maat;* praeter consuetudinem, *tegen de gewoonte;* praeter ceteros florere, *boven de anderen in aanzien zijn.*

2. omnibus sentiis praeter unam, *met op één na algemene stemmen.*

praeterquam quod secum portaturi erant, *behalve wat zij v. plan waren met zich mee te nemen.*

haud ita pridem mortuus est, *niet zo heel lang geleden is hij gestorven.*

pridie eius diei, *op de dag vóór die dag;* pridie Idus Martias, *op de dag vóór de 15e Maart.*

primo pecuniae, dein imperii cupido crevit, *eerst groeide de hebzucht, daarna de heerszucht.*

quaerenda pecunia primum est, *eerst moet geld gemaakt worden;*
 consul primum, *voor de 1e maal consul (bv. titel op munten).*

ut vos prius experti estis, *zoals gij vroeger ondervonden hebt.*
 neque prius fugere destiterunt, quam ad fl. Rhenum pervenerunt, *en zij hielden niet op met vluchten, voordat zij de rivier de R. hadden bereikt;* Caesar, priusquam se hostes e terrore reciperent, C., *vóórdat de vijanden zich v. hun schrik konden herstellen....*

qui privatim plus possunt quam ipsi magistratus, *die persoonlijk meer invloed hebben dan de overheden zelf.*

1. pro castris aciem explicare, *vóór het kamp het leger opstellen.*

2. pro rostris; pro tribunali, *vooraan op de tribune;* pro contione, *voor het verzamelde leger.*

3. pro patria mori, *voor het vaderland sneuvelen;* dimicare pro legibus, *voor de wetten strijden.*

4. ego ibo pro te, *ik zal in jouw plaats gaan;* cum pro damnato mortuoque esset, *toen hij zo goed als veroordeeld en dood was;* pro consule, pro praetore, etc., eig.: *ter vervanging v. d. consul, etc. (wanneer men zelf al c. geweest was) samengegroeid tot proconsul, propraetor = oud-consul, oud-practor.*

5. *voor*; v. prijs, beloning of straf.

prō en **prōh** interj. *och, ach*; v. verdriet en verwondering, soms met de acc.

prōcūl adv. 1. *op enige afstand, in de verte, van verre*.

2. met a(ab) en abl. of abl. alleen.

prōin en **prōindē** adv. = perinde.

1. *evenals*; proinde ac si = quasi: *even alsof*.

2. *en dus, en daarom*; vooral bij bevel en aansporing.

prōpālām adv. *openlijk*.

prōpě adv., comp. propius, superl. proxime 1. *nabij*; dikwijls met a (ab).

2. v. tijd, v.h. verleden: *kort geleden*; v.d. toekomst: *op handen zijnde*.

3. *bijna, haast, ongeveer*.

praep.c.acc. (de comp. en superl. ook c.dat.) v. tijd: *tegen, omstreeks* en van plaats: *nabij*; overdr.: *niet ver van, bijna tot*.

prōpědiēm adv. *eerstdaags, eerlang*.

prōpēmōdūm adv. *bijna*.

proptēr adv. *daarnaast, in de nabijheid*.

praep.c.acc. 1. *dichtbij, naast*.

2. redegevend: *om, uit, door, wegens*.

proptērēā adv. *daarom*; propterea quod, quia: *daarom omdat*.

prorsūm en **-sūs** adv. 1. *voorwaarts, rechtuit*.

2. *geheel en al, helemaal*.

prōtīnām en **prōtīnūs** adv. 1. *voorwaarts, voorts, verder*.

2. v. tijd: *terstond, onmiddellijk*.

prōūt conj. (al) *naarmate*.

Q

quā (qua via) adv. interrog.; 1. *wáárlangs?* en relat.: *waarlángs; en daarlangs*.

2. *wáárheen? waarhéén*.

3. *op welke wijze?* en *de wijze waarop, hoe?, zoals*.

4. *qua . . . qua, deels . . . deels*.

5. pro sceleribus poenas date, *gij moet boeten voor uw misdaden.*
 pro di immortales! pro deum atque hominum fidem! *bij de trouw*
v. goden en mensen! in 's hemels naam!

1. procul este profani, *blijft op een afstand, oningewijden!*
2. procul a castris; procul negotiis, *ver van zaken.*

1. proinde quasi nostram ipsam mentem videre possimus! *even-*
als of wij onze geest zelf kunnen zien!

2. proinde istud facias ipse, *en daarom moet gij dat zelf doen;*
 proinde parati essent, *en daarom moesten zij gereed zijn.*

1. quis hic loquitur prope? *wie praat hier in de buurt?* prope
 a Sicilia, *dicht bij S.*

2. legiones proxime conscriptae, *de laatsst (pas) gelichte legioe-*
nen; nox prope diremit collegium, de ophanden nacht
scheidde de vergadering.

3. prope perdita res, *een bijna verloren zaak.*

prope lucem, *tegen het aanbreken v.d. dag;* prope castra, pro-
 pius urbi, proxime Carthagini; prope secessionem
 plebis res venit, *de zaak kwam bijna tot een uitwijking v.h.*
volk.

propediem te videbo, *eerstdaags zal ik u zien.*

propemodum assentior, *ik ben het bijna eens.*

duo filii propter cubantes, *2 zoons, die daarnaast sliepen;*

1. insulae propter Siciliam.

2. propter metum, *uit angst; propter me, om mijnentwil.*

propterea te vocavi, *daarom heb ik u uitgenodigd; propt.*
quia non saepe fit, daarom omdat het niet vaak gebeurt.

1. prorsum Carthaginem petere, *rechtuit op C. afgaan.*

2. prorsum nihil intellego, *ik begrijp er helemaal niets van.*

1. protinus pergere, *verder voortgaan.*

2. hostes protinus ad flumen contenderunt, *de vijanden rukten*
terstond naar de rivier op.

prouit cuiusque ingenium erat, *naarmate ieders neiging was.*

Q

1. qua in templum ascendit? *wáárlangs is hij in de tempel ge-*
klommen? eadem via qua ceteri, langs dez. weg als (waar-
langs) de anderen.

2. qua te ducit via, dirige gressum, *richt uw schreden, wa ar h é é n*
de weg u leidt.

3. illuc qua veniam? *hoe zal ik daar komen? effuge qua potes,*
vlucht zoals gij kunt.

4. qua feminae, qua viri, *deels vrouwen, deels mannen.*

5. na si, nisi, ne, num, etc. (i.pl.v. aliqua) adv.indef.: *ergens langs, ergens heen, op een of andere wijze.*

quācumquē adv. relat. indef.: *waarlangs, waarheen ook maar, op welke wijze ook maar.*

quādrifāriām adv. *in vieren.*

quālibēt en **quālūbēt** adv. indef.: *waar, hoe het ook zij.*

quālītēr adv. relat.: *zoals, evenals, hoe.*

quām niet te verwarren met de acc. Sing. Fem. pron. interrog. en relat.; adv. correl.: 1. *als*; vooral bij tam, ook al is dit slechts ondersteld.

2. c. superl.: *zo . . . mogelijk*; met of zonder een vorm van posse.

3. non tam, quam: *niet zozeer, als wel.*

4. na compar. en compar. begrippen: *dan.*

quam pro, na een compar.: *dan voor, te . . . voor.*

5. bij compar. tijdsbepalingen: *nadat.*

6. bij adjunct., adv., en verba: *hoe, hoezeer.*

quamdiū adv. interrog.: *hoe lang?* en relat.: *zolang als.*

quamlibēt adv. indef.: *hoe, hoezeer ook.*

quāmobrēm adv. interrog.: *wáárom?* en relat.: *waaróm.*

quamprimū adv. *zodra mogelijk.*

quamquām en **quanquām** conj. 1. *hoewel, ofschoon*; bij de klass. schrijvers bijna uitsluitend c.ind., alleen om bijzondere reden c.subj.

2. met verzwegen ww. bij een subst., adj. of adv.: *hoewel.*

3. a.h. begin, om eigen woorden te verbeteren, buiten het zinsverband: *hoewel, ofschoon.*

quamvis 1. adv. *zozeer* *gij maar wilt.*

2. conj. *hoezeer ook, ofschoon*; meestal c.subj., bijna nooit met een superl. i.d. zin.

quānām adv. *waar (langs) dan wel, hoe dan wel?*

quandō adv. 1. interrog.: *wanneer?*

2. relat.: *wanneer.*

5. fumus si qua exit foras, zo de rook ergens naar buiten komt.

quacumque nos commovimus, waarlangs (waarheen) we ons ook maar bewogen hebben.

quadrif. exercitum dividere, het leger in vieren delen.

id qualibet efficias, bereik dat, hoe het ook zij.

refert, qualiter villa aedificetur, het is v. belang, hoe het landhuis gebouwd wordt.

1. si era me sciet tam socordem esse quam sum, als mijn meesters zal weten, dat ik zo lui ben, als ik ben; quam voletis multi (= tam multi quam voletis), zovelen als gij wilt.

2. quam maximis potest itineribus, met zo grote marschen als hij kan; quam celerrime, zo snel mogelijk.

3. non tam solidum, quam splendidum, niet zo zeer degelijk, als wel schitterend.

4. fortius quam cautius, met meer moed dan voorzichtigheid; alius quam, een ander dan; contra quam, tegengesteld aan;

atrocius quam pro numero, te bloedig voor het aantal.

5. septimo die quam, op de 7e dag, nadat.

6. quam caeca avaritia est, hoe blind is de hebzucht!

quamdiu furor tuus nos eludet, hoe lang zal jouw razernij de spot met ons drijven? quamdiu potuit, tacuit, zo lang hij kon, zweeg hij.

quamlibet infirmae manus, hoe zwakke handen ook.

illud est, quamobrem haec commemorarim, dat is het, waaróm ik dit vermeld heb.

1. quamquam id est minime probandum, hoewel dat volstrekt niet goed te keuren is (Cic.); quamquam moveretur his vocibus, al werd hij door deze woorden getroffen (post-klassiek).

2. arma, quamquam vobis invisā, wapengeweld, hoewel bij u gehaat.

3. quamq., quis hoc credat? ofschoon, wie zou dat geloven?

1. quamvis callide, zo slim als je maar wilt.

2. quamvis ille felix sit, hoe gelukkig hij (ook) moge zijn.

1. o rus! quando te aspiciam? o mijn buitentje! wanneer zal ik je zien.

2. quando te in jure aspicio, wanneer ik u i.d. rechtbank zie.

3. indef. voor aliquando, na si, nisi, ne, num.

4. caus.: *daar, aangezien.*

quandōcunquē 1. adv. relat. indef.: *wanneer ook maar.*

2. indef.: *ééns, éénmaal.*

quandōquē niet te verwarren met: et quando I. conj. 1.: *wanneer (soms), zo dikwijls als.*

2. *aangezien.*

II. adv. indef. achter si, nisi, ne, en num: *eenmaal, te eniger tijd, eens.*

quandōquidēm conj. *aangezien, nu, daar immers;* bij een objectieve reden (= quoniam en siquidem).

quantō ōpĕrē en **quantōpĕrē** adv. interrog. en relat.: *hoezeer.*

quantūm adv. interrog. en relat.: *hoezeer? voor zover.*

quantumcumquē relat. indef. adv.: *zoveel als maar.*

quantumlibĕt, quantumvis = quamvis: *hoezeer ook, zeer.*

quāproptĕr adv. 1. interrog.: *wáárom?*

2. relat.: *waaróm.*

quāquā (= quaquā via) adv. relat. indef.: *waarlangs ook, waar ook, waarheen ook.*

quārē adv. 1. interrog.: *wáárdoor? wáárom?*

2. relat.: *waardóór, waaróm.*

quāsi conj.c.subj.: 1. *alsof; dikwijls na sic, ita, perinde, etc.*

2. met vero, ironisch: *net alsof, nota bene.*

3. *als het ware;* om een uitdrukking te verzachten.

4. *evenals.*

quātēnūs adv. interrog.: 1. *tot hoever?*

conj.: *aangezien* (= quoniam, quandoquidem).

-quē conj. enclitisch achter het voorafgaande woord gezet,

1. *en;* vooral bij nauw verbonden begrippen; bij een opsomming van meer dan twee *achter* het laatste woord.

3. ne quando bona reddantur, *opdat niet te eniger tijd de goederen teruggegeven worden.*
4. quando ita tibi lubet, *daar gij dat nu zo wilt.*
1. quando c. negotia Romam trahunt, *zo vaak de zaken (mij) naar R. trekken.*
2. quando c. mihi poenas dabis, *eens zult ge mij boete betalen.*
- I. 1. indignor, quando que bonus dormitat Homerus, *ik erger mij, telkens als de brave H. soest.*
2. quand. tu extra ordinem pugnasti, *aangezien jij buiten de gelederen gevochten hebt.*
- II. ne quand. parvus hic ignis ingens incendium exsuscitet, *opdat deze kleine vonk niet eenmaal een geweldige brand verwekt.*
- quando q. tu istos oratores laudas, *aangezien jij die redenaars nu eenmaal prijst.*
- miror, quanto opere gaudeant, *ik verbaas mij er over, hoe zeer zij zich verheugen.*
- quantum mutatus est! *hoe zeer is hij veranderd!* quantum in me est, *voor zover het van mij afhangt.*
- quantum c. possum *zoveel als ik maar kan.*
1. quapropter factum suspicamini, *wáárom vermoedt gij, dat het gedaan is?*
2. sed quid est, quapr. nobis minitamini? *wat is er, waarom gij ons dreigt?*
1. quare adesse noluit, *waarom wilde hij niet aanwezig zijn?*
2. quaeramus quae vitia in filio fuerint, *quare is patri displiceret, laten we vragen welke gebreken de zoon had, waarom hij zijn vader niet beviel.*
1. ita quasi sua res aut honos agatur, *zó, alsof zijn eigen zaak of eer op het spel staat.*
2. quasi vero ego ad illos, non illi ad me venire debuerint, *alsof ik nota bene bij hen, en niet zij bij mij hadden moeten komen.*
3. constabat hominem quasi triumphasse, *het stond vast, dat de man als het ware een triumpftocht had gehouden.*
4. quasi pueri delicati, *evenals jonge wekelingen.*
1. quatenus amor in amicitia progredi debet? *hoe ver mag de liefde i.d. vriendschap gaan?*
3. quat. nobis diuturna vita negatur, *aangezien een langdurig leven ons ontzegd wordt.*
1. senatus populusque Romanus; terra marique; honeste sapienter justeq ue, *fatsoenlijk wijs en eerlijk.*

2. *en in het algemeen.*

3. *en dat wel.*

-que ... -que, que ... et: *en ... en, niet alleen ... maar ook, zowel ... als, (of ...) of.*

quēmadmōdūm adv. 1. interrog.: *hoe?*

2. relat.: *zoals.*

quī adv. 1. interrog.: *hoe?*

2. relat.: *waarmee, waarvan.*

3. in verwensingen = *utinam: dat!*

quīā conj. *omdat*, c.ind.; c.subj. bij een subject. reden, dus van een der personen i.d. zin.

quīd? adv. interrog.: 1. *wat, waarom, waartoe?*

2. om de overgang tot iets nieuws aan te duiden: *en dit dan? en verder?*

3. *quid quod? wat (er van te zeggen) dat ... ja wat meer zegt.*

quid enim? wat toch is het geval?

quīdēm adv. 1. *zeker, juist.*

2. in verontwaardiging: *toch.*

3. *althans, wel(is waar).*

ne ... quidem: *niet eens, zelfs niet.*

quīdnī? adv. interrog.: *waarom niet?* altijd met subj.

quīn I. adv. interrog.: 1. *waarom niet?*

2. bij een imperat. of subj. adhortat.: *welaan dan, kom dan, dan toch.*

3. *quin etiam: ja wat meer zegt, ja zelfs.*

II. conj.c.subj. *alleen na een ontkennende hoofdzin: dat, of; 1. na verba v. twijfel of onwetendheid.*

2. res frumentaria commeatusque, de broodkwestie en de voedsel-voorziening i.h. algemeen.

3. multis foedisque vulneribus, met vele, en dat wel afschuwelijke wonden.

signaque et ordines, niet alleen de standaarden, maar ook de gelederen; terque quaterque, drie of viermaal.

1. quemadmodum ab eo exegisti, hoe heb je het van hem op-geeist?

2. quemadmodum soles, zoals je gewoonte is.

1. qui fit? hoe komt het?

2. qui efferretur, vix reliquit, hij heeft nauwelijks (iets) nagelaten, waarvan hij begraven kon worden.

3. qui illi di irati sint, dat de goden op hem toornen mogen!

urbs, quae quia postrema aedificata est, Neapolis vocatur, de stad, die, omdat hij het laatst gebouwd is, N. wordt genoemd; quia tanti, quantum habeas, sis, omdat (men vindt dat) je zoveel waard bent als je bezit.

1. quid taces? quid multa? waartoe veel (te zeggen)? = kort en goed.

2. quid? eundem in septemviratu nonne destituisti? en verder? hebt ge denzelfden man i.h. VII-viraat niet i.d. steek gelaten?

3. quid quod sapientissimus quisque aequissimo animo moritur, wat meer zegt, juist alle wijzen sterven het kalmst.

quid enim? te ipsum voluptas induxit? wat toch is het geval? heeft u zelf de lust er toe verleid?

1. cruciatus est quidem a Carthaginiensibus Regulus, R. is zeker door de C. gemarteld; at id quidem nefas habetur, maar dat wordt juist als zonde beschouwd.

2. ista quidem vis est! dat (van jou) is toch geweld.

3. unum quidem promitto tibi, één ding althans beloof ik u; fortis quidem, sed inconsultus wel is waar dapper, maar onbesuisd.

ne obsidibus quidem datis, zelfs niet na het geven van gij-zelaars.

quidni meminirim, waarom (hoe) zou ik mij niet herinneren?

I. 1. quin conscendimus equos? waarom stijgen wij niet te paard?

2. quin uno verbo dic, zeg het dan toch in één woord.

3. multum scribo die, quin etiam noctibus, ik schrijf veel overdag, ja wat meer zegt (i.d. nachten) 's nachts.

II. 1. dubitari non debet, quin fuerint ante Homerum poetae, het mag niet betwijfeld worden, dat er vóór H. dichters zijn geweest.

2. na de ww. v. verhinderen, zich weerhouden, nalaten *of, om te*.
3. met consecutieve betekenis na non posse, numquam en meer negatieve uitdrukkingen: *dat, te, of*.
4. i.pl.v. de nominativi qui non, quae non, quod non: *die niet, dat niet, of*; i.pl.v. andere naamvallen komt dat niet voor.
5. non quin: *niet alsof niet, niet omdat niet*.

quippe adv. 1. *immers, natuurlijk, zoals van zelf spreekt*.

2. vaak met conjuncties enim, quia, etc. en vooral met het pron. relat.: quippe qui: *daar immers*.
3. dikwijls in bittere stemming: *natuurlijk!*

quidquid of **quicquid** adv. eigenl. acc. pron.: *wat ook, hoe ook*.

quō adv. interrog. en relat.: *wáárdoor?*; *waardóór, en daardoor*.

non quo conj. *niet omdat, niet alsof*; c.subj., zie bij non.

quō adv. 1. c. compar. en de subj.: *opdat des te*.

2. quo . . . eo (of hoc) en compar.: *hoe . . . des te*.
3. zonder compar.: *opdat, ten einde, om (daardoor)*.

quō adv. 1. interrog.: *wáárheen?*

2. relat.: *waarhéen*.

3. interrog.: *tot welke graad?* c.gen.

4. interrog.: *voor welk doel?* *wáárvoor?*

quōā adv. 1. interrog.: *tegen wanneer?*

2. relat.: *zover als*.

3. v. tijd: *zolang als*.

4. *totdat*; c. ind. in zuiver temporele zin; met finale bijbetekenis c.subj.

2. nihil praetermisi, quin avocarem, *ik heb niets nagelaten, om (hem) er af te houden.*
3. facere non possum, quin ad te mittam, *ik kan niet nalaten je een boodschap te sturen; numquam Tibur venio, quin eum visam, ik kom nooit in T., of ik breng hem een bezoek.*
4. nemo nostrum est, quin (= qui non; qui, nominat.) sciat, *er is niemand onzer, die niet weet; nihil est, quod (acc.) non homines possint depravare, er is niets, wat de mensen niet kunnen bederven; maar quin (= quod non; q. nominat.) depravari possit.*
5. non quin breviter responsum reddi potuerit, *niet alsof niet een antwoord i.h. kort gegeven kon worden.*
1. quippe foedum hominem abesse a republica volebat, *immers hij wilde, dat die afschuwelijke kerel buiten het land was.*
- 2 quippe qui in oppidum numquam veniret, *daar hij immers nooit i.d. stad kwam.*
3. quippe vetor fatis, *natuurlijk, het wordt mij door het noodlot (verboden) belet!*

quicquid progredior, *wat ik ook vorder.*

quo factum est, ut, *en daardoor is het gebeurd, dat...*

neque eo profero, quo conferenda sint..., *en ik breng dit niet hierom te berde, omdat het te vergelijken is...*

1. quo facilius eo possim pervenire, *om des te gemakkelijker daar te kunnen komen.*
2. quo quis indoctior, eo impudentior, *hoe onwetender, des te onbeschaamder.*
3. ut omnia faciat, quo propositum assequatur, *om alles te doen, teneinde daardoor zijn doel te bereiken.*
1. quo, quo scelesti ruitis? *waar, waar stormt gij misdadig heen?*
2. venio nunc eo, quo me non cupiditas ducit, *ik kom nu aan dat punt, waar mij niet mijn verlangen heen voert.*
3. quo amentiae ibis? *tot welke graad v. waanzin zult gij gaan?*
4. quo tantam pecuniam (contulerunt)? *waarvoor (hebben zij) zoveel geld (bijeengebracht)?*
1. senem quoad exspectatis? *tegen wanneer verwachten jullie den ouden heer?*
2. quoad insequi pedes poterat, *zover het voetvolk volgen kon.*
3. quoad vixit, *zolang hij leefde.*
4. ferrum retinuit, quoad renuntiandum est, *hij hield het ijzer (in de wond), totdat het bericht kwam; exercebatur, quoad stans adversarium complecti posset, hij trainde zich zolang, totdat (en opdat) hij staande zijn tegenstander kon omstengelen.*

quōcircā adv. relat.: *waarom*, (aan het begin v.e. zin) *en daarom*.

quōcumquē adv. relat. indef.: *waarheen ook*.

quōd acc. v. h. pron. relat.: *in welk opzicht, waarin*.

1. dikwijls gebruikt in verbinding met verschillende conjuncties als lichte overgang en dan vrijwel onvertaalbaar; quod si: *bijaldien*; quod cum: *toen*; quod ut: *gesteld ook dat*; quod utinam: *och dat*.

2. conj. c. ind.: *dat, het feit dat*.

hier dikwijls voorafgegaan door een pron. determ.: id quod, illud quod.

3. *de reden dat*; in: est quod; habeo quod c. subj. *ik heb reden, dat, om te*.

4. *omdat*; dikwijls na propterea: *daarom omdat*; c.ind. als de reden als een feit, c.subj. als hij als een persoonlijke mening wordt voorgesteld.

5. achter de verba v. gemoedsbeweging: *dat* (naast de acc.c.inf.); c.ind. ,als de reden als een feit, c.subj. als hij als een persoonlijke mening wordt voorgesteld.

6. *voor zover*; c.subj. (= quantum c.ind.).

quōdammōdō adv. *in zekere zin, enigszins*.

quōmīnūs conj.c.subj.: 1. *(zo)dat niet, (op)dat niet*.

2. na verba v. verhinderen: impedio, recuso, deterreo, etc.: *dat, of een infinit. met te*.

quōmōdō 1. adv. interrog.: *op welke wijze? hoe?*

2. relat.: *op de wijze waarop, zoals*.

3. in uitroepen: *hoe!*

quōnām adv. interrog.: *waarheen wel?* of = abl. quo + nam.

quondām adv. 1. *eens, eertijds, eenmaal*.

2. *somtijds*; in vergelijkingen: ceu quondam, *zoals soms*.

quocirca senatus bene decrevit, *en daarom heeft de s. terecht besloten.*

sequar te, quocunque ieris, *ik zal u volgen, waarheen ge ook gaat.*

quod illos aetas satis acuet, *waarin hun leeftijd hen genoeg zal scherpē (hier nog pronomē).*

1. quod si quis illorum legat facta, (eig.: wat betreft indien) *bij al die n iemand hun daden leest; quod utinam minus vitae cupidi fuisset, ja, dat wij minder a.h. leven hadden gehangen!*

2. bene facis, quod me juvas, *gij doet er wel aan, dat gij mij helpt; accedit quod, daar komt nog bij, dat.*

forma navium eo differt, quod, *de vorm der schepen verschilt hierin, dat...*

3. nihil est, quod venias, *er is geen reden, dat gij komt.*

4. Lucius domi mansit, quod aeger erat, *L. bleef thuis omdat hij ziek was (een feit); quod aeger esset, omdat hij (naar zijn zeggen) ziek was.*

5. moleste fert, quod abs te non sublevatur, *hij trekt het zich aan, dat hij door u niet wordt ondersteund (hij wordt ook niet ondersteund); quod abs te non sublevetur, dat hij (naar zijn zeggen) door u niet ondersteund wordt.*

6. numquam illum offendi, quod quidem senserim, *nooit heb ik hem gekwetst, voor zover ik ten minste gemerkt heb; quod sciam = quantum scio, voor zover ik weet.*

quod. latebat, *het bleef in zekere zin verborgen.*

1. naves tenebantur, quominus in eundem portum venire possent, *de schepen werden tegengehouden, zodat ze niet i.d. zelfde haven konden komen.*

2. quid obstat, quominus beatus sit, *wat staat hem i.d. weg gelukkig te zijn?* aetas non impedit, quominus litterarum studia teneamus, *mijn leeftijd verhindert mij niet (dat ik) letterkundige studiën aan te houden (aanhoud).*

1. Maecenas quomodo tecum? *hoe staat M. met jou?*

2. quomodo non inepti loquuntur, *zoals mensen spreken, die niet mal zijn.*

3. quomodo mortem filii tulit! *hoe heeft hij de dood v. zijn zoon gedragen!*

quonam nisi domum, *waarheen wel, zo niet naar huis?* quonam modo? *op welke wijze dan wel?*

cuius illa quondam socrus fuerat, *van wie zij eenmaal de schoonmoeder was geweest.*

2. quondam lactis imber effluxit, *somtijds stroomde er een melkregen uit.*

3. i.d. toekomst: *eenmaal, eens.*

quōnīām conj.c.ind.: *aangezien, daar nu eenmaal*; ter aanvoering v.e. onbetwistbare reden; c.subj. als de reden wordt opgegeven als v.e. ander dan de schrijver.

quōpīām adv. indef.: *ergens heen.*

quōquām adv. indef.: *èrgens heen*; in sterk ontkennende zinnen.

quōquē = *et quō.*

quōquē adv., niet te verwarren met het voorafgaande 1. *ook*; achter het woord, waar het op slaat (*etiam er vóór*); (po. ook wel er vóór) of tussen de bijbehorende woorden in.

2. *zelfs.*

quōquē(ō)versūs adv. indef.: *overal heen.*

quōquō adv. relat. indef.: *waarheen ook.*

quorsūm en **-sūs** adv. interrog.: *waarheen?* overdr.: *waarheen, waarop?*

quōtannīs adv. ook quot annis: *jaarlijks.*

quōtidīē en **cōtidīē** (zie aldaar) *dagelijks.*

quōtiē(n)s adv. 1. interrog.: *hoe dikwijls?*

2. relat. (*zo dikwijls*) *als.*

quōtiē(n)scumquē relat. indef. adv.: *zo dikwijls maar, telkens wanneer.*

quōusquē adv. interrog.: *tot hoelang?*

quōvīs adv. indef.: *waarheen ook, overal heen.*

R.

rādicītūs adv. 1. *met wortel en al.*

2. overdr.: *radikaal* (radix: wortel).

raptīm adv. *inderhaast, in aller ijl.*

rēāpsē (re eapse: oude abl. fem.) adv. *in werkelijkheid.*

rēpentē adv. *plotseling.*

rētrō adv. *achteruit, terug*; vooral bij redire, recipere, etc.

rētrorsūm (**-sūs**) en **rētrōversūm** (**-sūs**) adv. *achterwaarts, terug.*

rītē adv. *volgens godsdienstig gebruik, volgens de traditie, plechtig, naar behoren.*

3. ad melius transcurrere quondam, *eenmaal naar het betere overgaan.*

quoniam iam nox est, *aangezien het al nacht is; quoniam civitati consulere non possent, omdat zij (volgens hun beweren) voor het land nu eenmaal niet konden zorgen.*

neque se quoquam movit, *en hij heeft zich (niet ergens) nergens heen begeven.*

quoque minus dubites, *en opdat gij des te minder zult twijfelen.*

1. mei quoque testes idem dicunt, *ook mijn getuigen zeggen hetzelfde; in agris quoque colendis, ook bij de akkerbouw.*

2. sese ne id quoque facturum, *dat hij zelfs dat niet zou doen.*

legatos quoquo v. dimittere.

quoquo se verterint, *waarheen zij zich ook zullen gewend hebben.*

nescio, quorsum eam, *ik weet niet, waarheen ik gaan moet; quorsus haec pertinent? waar slaat dit op?*

quotannis tributa conferre, *jaarlijks de schattingen opbrengen.*

1. quoties me interficere conatus es? *hoe dikwijls heb je geprobeerd mij te doden?*

2. totiens... quotiens, *zó dikwijls... als.*

quousque tandem, Catilina, abutere patientia nostra? *tot hoe lang toch wel, C., zult gij misbruik maken van ons geduld?*

R

1. radicitus evellere arborem, *een boom met wortel en al omhouwen.*

2. rad. extrahere cupiditatem, *de begerigheid radikaal uitroeien.*

haec raptim scripsi, *dit heb ik inderhaast geschreven.*

ut est reapse, *zoals het in werkelijkheid is.*

modo egens, repente dives, *pas arm, plotseling rijk.*

retro cedere, *achteruit wijken; vestigia retro sequor, ik volg (haar) spoor (weer) terug.*

retrosum vela dare, *terug varen.*

exsequiis rite solutis, *toen de begrafenis volgens plechtig gebruik was verricht; quod fit rite, id ratum et rectum est, wat volgens de traditie geschiedt, is geldig en recht.*

ritū (abl. v. ritus: gebruik) c.gen.: *op de wijze van.*

rursūs (m.) adv. 1. *achteruit, achterover.*

2. *omgekeerd, terug, opnieuw.*

S

saepě adv., compar.: saepius, superl.: saepissime: *dikwijls, vaak.*

saepěnūměrō adv. *herhaaldelijk, dikwijls.*

saltēm adv. 1. *ten minste, althans.*

2. non saltem: *niet eens.*

sānē adv. 1. *inderdaad, zeer zeker, werkelijk;* i.e. antwoord: *zeer zeker.*

2. bij een imperatief: *dan toch.*

3. ironisch: *och!*

4. bij andere adverbia: *zeer.*

sātīn' = satisnē, zie satis 3.

sātīs i.d. spreektaal ook sat, adv. 1. *genoeg.*

satis habere c.inf.: *zich tevreden stellen met.*

c.gen.: *genoeg* (van iets).

2. *tamelijk.*

3. satin': *werkelijk? dan niet genoeg?*

compar.: satius *beter*; superl. ontbreekt.

scīlicēt (uit: scire licet, cf. videlicet) adv. 1. *natuurlijk, zeker;* vaak ironisch of sarkastisch.

2. *namelijk.*

sēcundūm 1. adv. *achteraan.*

2. *praep.c.acc.: dadelijk na, in de loop van.*

3. v. rang: *volgend op.*

4. *volgens, overeenkomstig.*

sēcūs adv. 1. *anders.*

pecudum ritu, *op de manier v. d. dieren.*

1. rursum et prorsum, *achteruit en vooruit.*

2. aequum est veniam rursus reddere, *het is billijk vergiffenis ook om gekeerd te schenken.*

S

iterum ac saepius te rogo, *nog eens en meermalen vraag ik u; saepe fit, het gebeurt telkens.*

1. vere nihil potes dicere, finge aliquid saltem commode, *naar waarheid kunt gij niets zeggen, verzin dan ten minste iets aannemelijks.*

2. tribuni, non deorum saltem memores, ... *niet eens gedachtig a.d. goden.*

1. judicare sane est difficile, *een vonnis vellen is inderdaad moeilijk; te moneri numne vis? sane volo, wil je wel gewaarschuwd worden? zeker wil ik dat.*

2. sequere sane! *ga dan toch mee!*

3. quam sane magni refert? *och, wat doet het er (veel) toe?*

4. res rustica sane bene culta, *een zeer goed verzorgd landgoed.*

1. duo talenta decrevi esse satis, *2 talenten heb ik besloten, dat genoeg is; (dictum) sapienti sat, voor een wijs man genoeg (gezegd) = Een goed verstaander heeft maar een half woord nodig.*

tantum sat habes? *ben je met zoveel tevreden? satis superque, genoeg, en meer dan genoeg.*

satis firmitatis, *flinkheid genoeg; satis temporis, tijd genoeg.*

2. satis saepe, *tamelijk dikwijls.*

3. satin' ille homo nos ludibrio habet? *houdt die man ons dan niet genoeg voor de mal? satin' sanus es? ben je wel goed snik?*

mori me satius, *beter, dat ik sterf.*

1. ridet scilicet nostram amentiam, *hij lacht natuurlijk om onze zothed; id populus curat scilicet, verbeeld je, dat kan het publiek ook wat schelen!*

2. sub nomine alieno, nepotum scilicet, *onder een andere naam, namelijk van zijn kleinzoons.*

1. age, ita secundum, *kom aan, ga jij achteraan.*

2. secundum comitia, *dadelijk na de vergadering.*

3. secundum deos, *volgend op de goden.*

4. secundum naturam vivere, *volgens de natuur leven.*

1. rebus in arduis, non secus in bonis, *in moeilijke omstandigheden, niet anders in voorspoed.*

2. *verkeerd*.

compar.: *sequius, setius, secius, sectius: anders, minder; nihilo setius: niettemin*.

sěd conj. *maar, doch; non solum . . . sed etiam: niet alleen . . . maar ook; bij overgang naar iets nieuws of terugkeer tot het onderwerp: maar, (wat ik zeggen wou).*

bij het afbreken van betoog of brief: *maar*.

sěměl adv. numer.: *éénmaal, ééns; ook v. dingen, die niet veranderd kunnen worden*.

sempěr adv. 1. *steeds, altijd, voortdurend*.

2. *telkens*.

sensĭm adv. *ongemerkt, allengs*.

sěorsŭm adv. 1. *afzonderlijk*.

2. *afgezonderd; overdr: verschillend*.

sěpārātĭm adv. *afgezonderd*.

sěrŏ adv. *laat, te laat*.

compar. *serius: later, te laat; superl. serissime*.

seu conj. = *sive*, zie aldaar: *of indien, hetzij*.

sĭ conj. 1. *indien, als, zo; c.ind. i.d. realis: als dāt zo is, dān is dāt zo, afgescheiden v. d. kwestie v. werkelijkheid of mogelijkheid, maar dikwijls met de aanduiding v. d. werkelijkheid, dus dāt het zo is*.

2. *achter uitdrukkingen v. verwondering: dat*.

3. *c.subj. praes. of perf. i. d. potentialis, vooral in fictieve voorbeelden, om een stelling te bewijzen: stel het geval dat, indien (Gr.: εἰ, en ἄν in de hoofdzin beide c. optat)*.

4. *c.subj.impf. i.d. irrealis voor de tegenwoordige, plqpf., voor de verleden tijd (Gr.: εἰ en ἄν c.ind.): als*.

2. bellum secus cesserat, *de oorlog was verkeerd afgelopen.*
 instat non setius, *hij dringt niet minder aan; nihilo setius*
obsequiosus mihi semper fuisti, niettemin ben je voor mij
altijd gediensig geweest.

periculosa, sed honorifica, *gevaarlijke, maar eervolle dingen.*
 sed ad instituta redeamus, *maar laten we tot ons onderwerp terug-*
keren.

sed haec hactenus, *maar dit tot zover.*

quod semel dixi, haud mutabo, *wat ik ééns gezegd heb, daaraan*
verander ik niet.

1. Hasdrubal pacis semper auctor, *H., voortdurend voor-*
stander v. d. vrede.

2. tertio die cibum capere semper, *telkens om de andere dag*
voedsel nemen.

animos sensim ac leniter accendere, *de gemoederen allengs en*
zoetjes aan ontvlammen.

1. tibi seorsum habeo gratiam, *u ben ik afzonderlijk dank-*
baar.

2. seorsum ab rege, *afgezonderd v. d. koning.*

separatim ab aliis, *afgezonderd v. d. anderen, consilium*
capere een besluit nemen.

domum sero redire, *laat thuis komen; sero resistimus ei, te*
laat verzetten wij ons tegen hem.

sors serius ocus exitura, *het lot, dat er vroeger of later uit zal*
springen (later of vroeger).

me, se u spoliatum lumine mavis corpus, *mij, of als gij liever wilt,*
mijn lichaam v. h. levenslicht beroofd.

1. si pluēt, domi manebo, *als het regent, zal ik thuis blijven (realis);*
quid amplius exspectas, si illustrantur omnia? wat verwacht
je nog verder, als alles a.h. licht komt? (en dat is juist het geval).

2. noli mirari, si hoc non impetras, *wees niet verwonderd, dat*
(als) je dit niet gedaan krijgt (zie 5).

3. si pluēt, domi maneam, *gesteld dat, neem aan, dat het*
regent, dan zou ik thuis blijven (potentialis); hunc ipsum anulum
(Gygis) si habeat sapiens, nihilo plus sibi licere putet, ge-
steld dat een wijs man juist die ring (v. G., om zich onzichtbaar
te maken) bezat, dan zou hij toch niet menen, dat hem iets meer
geoorloofd was (dan anders) (pot.).

4. si pluēret, domi manerem, *als het regende, zou ik thuis*
blijven (maar het regent niet); si pluisset, domi mans-
sissem, als het geregend had, zou ik thuis gebleven zijn (maar
het heeft niet geregend) (beide irrealis).

5. si non, si minus: *zo niet*, als slechts een onderdeel v.d. hele zin ontkend wordt, anders nisi.

6. = etiamsi: *ook al*.

7. in wensen: o, si! *och als! och dat! wat wou ik, dat!*

8. na de ww. v. beproeven of afwachten: *of, of soms*.

bij si valt v. d. indefinita ali- weg: si quis etc.

sic adv. 1. *op deze wijze, aldus, zo*; slaande op het verleden en tegenwoordige.

2. slaande op de toekomst: *zó, als volgt*.

3. sic ut, c. ind.: *zó, als*; c. subj.: *zó, dat*.

4. *zó*, onder die voorwaarden.

5. *toch*; vooral in ut ... sic (of) ita: *hoewel ... toch*.

6. *zo, zonder meer, zo maar*.

7. *zo*; bij eden en verzekeringen.

8. in antwoorden: *ja*, (zie vb. bij het volgende).

sic(c)inē adv. sic met het vraagwoord ne: *zo?*

ook als uitroep, meestal verwijtend: *zo!*

sicūbī conj. *zo ergens*.

sicūt(i) conj., c. ind. 1. *zoals, zoals werkelijk, als*; sicut ... ita = ut ... ita: *wel is waar ... maar, hoewel ... toch*; zie sic 5.

2. *zomaar zoals, zó ... als*.

c. subj.: *alsof*.

sīmūl adv. *tegelijk, samen*;

simul, -ac, -atque, ut, c. perf. ind.: *zodra*.

simul ... simul: *niet alleen ... maar ook, deels ... deels*.

sīn conj. *maar indien*; na een voorafgaand si, ook zonder si, als uit het voorafgaande een voorwaarde blijkt.

sīnē praep. c. abl.: *zonder*; nooit, als i.h. Ned., met infin. of gerund.; alleen met een substantief.

5. educ tecum omnes tuos, si minus (slaat alleen op omnes) quam plurimos, *neem al je trawanten met je mee, zo niet, dan zoveel mogelijk; memoria minuitur, nisi eam exerceas, het geheugen gaat achteruit, als men het niet oefent (nisi slaat op eam exerceas, ontkent dus de gehele zin).*
 6. Roscius si nihil diceret, tacito officio commoveret, *ook al zou R. niets zeggen, dan zou hij toch door die zwijgende dienst mij roeren.*
 7. o mihi praeteritos Jupiter si referat annos, *och als J. mij de vroegere jaren (eens) teruggaf!*
 8. exspectabat, si hostes transirent, *hij wachtte, of de vijanden overstaken.*
1. sic res Romana in antiquum statum rediit, *zó keerde de Romeinse zaak tot de oude toestand terug; sic vita hominum est, zo is het menschenleven.*
 2. ingressus est sic loqui, *hij begon als volgt (zó) te spreken.*
 3. loquebantur sic, ut judicabant, *zij spraken zo, als zij oordeelden; loquebantur sic, ut nos commoverent, zij spraken zo, dat zij ons troffen.*
 4. sic demum Orcum aspicias, *onder die voorwaarden pas zult gij de Onderwereld aanschouwen.*
 5. ut fortasse vere, sic parum utiliter, *hoewel misschien naar waarheid, toch niet erg praktisch.*
 6. sic nudos, *zomaar naakt.*
 7. sic me di amabunt! *zo waarlijk zullen de goden mij liefhebben!*

sicine est sententia? sic, *is zo je mening? ja.*

sicine mi os esse oblitum! *dat mijn gezicht zo dichtgeplakt (mijn ogen zo blind zijn) is geweest!*

sicubi est certamen, *zo er ergens een gevecht is.*

1. sicut dixi, faciam, *zo als ik gezegd heb, zal ik doen; natura rationem in capite, sicut arce, posuit, de natuur heeft het verstand i.h. hoofd geplaatst, als i.e. burcht.*

2. sicut eram, fugio, *zomaar, zo als ik was, vluchtte ik.*

sicuti populi jura defenderent, *alsof ze de volksrechten verdedigden.*

tres simul soles, *3 zonnen tegelijk.*

simul(a)c cognitum est, *zodra bekend geworden was...*

simul purgandi sui causa, simul ut impetrarent... *deels om zich vrij te pleiten, deels om gedaan te krijgen...*

defendet, si poterit, sin minus poterit, negabit, *hij zal hem verdedigen, als hij kan, maar als hij dat niet goed kan, zal hij weigeren.*

sine fine, eindelooz; nemo vitiis sine nascitur, *niemand wordt zonder fouten geboren.*

singill(ŭl)ātīm adv. *ieder afzonderlijk, een voor een.*

singultīm adv. *met snikken, stotterend.*

sinistrorsūm adv. *naar de linker kant.*

siquandō (ook in 2 woorden) conj. *zo ooit, indien bij geval.*

siquidēm (ook in 2 woorden) conj. 1. *wanneer, indien ten minste.*

2. *indien ten minste* (en dat is zo) dus: *daar immers.*

sivē en **seu** conj. 1. *of (als);* gewoonlijk na voorafgaand si, meestal herhaald: *sive ... sive, of: seu ... seu, of door elkaar: het-zij ... hetzij;* soms ook i.h. 2e lid sin of an c.ind.

2. *ter verbetering v. e. uitdr.: of liever.*

sōlūm adv. *alleen, slechts; non solum ... sed etiam, niet alleen ... maar ook.*

spontē adv. 1. *meestal met mea, tua, etc.: uit eigen beweging, van zelf.*

2. *c.gen.: volgens de wil van.*

3. *alleen, zonder hulp, op eigen kracht.*

4. *v. zaken: van zelf.*

stātīm adv. 1. *vaststaande, onbewegelijk.*

2. *op staande voet, dadelijk.*

sūb *prae*p.c.abl. en acc. I. c. abl. 1. *onder; ruimte, waaronder iets in rust 'is of zich beweegt.*

2. *aan de voeten van, vlakbij.*

3. *overdr.: voor, bij.*

4. *v. tijd: onder, gedurende, vlak bij, tegen.*

5. *overdr. v. rang, invloed, etc.: onder.*

II. c.acc. 1. *onder, onder naar toe.*

2. *v. tijd: tegen, vlak voor.*

3. *onmiddellijk na.*

4. *overdr.: onder.*

sūbindē adv. 1. *daarop, dadelijk daarna.*

singill. de unoquoque genere dicere, *over elke soort afzonderlijk spreken.*

singultim pauca locutus, *na een paar woorden gestotterd te hebben.*

siquando de amicitia disputant, *indien ze eens over de vriendschap disputeren.*

1. actum est, siquidem haec vera praedicat, *het is gedaan, als zij ten minste de waarheid verkondigt.*

2. siquidem Homerus fuit ante Romam conditam, *daar H. immers vóór de stichting v. R. geleefd heeft.*

1. si nocte sive luce, *indien bij nacht, of bij dag; sive quid cogito, sive quid scribo, het zij ik iets overdenk, het zij ik iets schrijf.*

2. Ascanius urbem matri sive novercae reliquit, *A. heeft de stad aan zijn moeder, of liever zijn stiefmoeder nagelaten.*

de re una solum dissident, *slechts over één ding zijn zij het niet eens.*

1. tuo iudicio et tua sponte facere, *volgens uw eigen oordeel en uit eigen beweging doen.*

2. sponte deorum.

3. nequeo pedibus mea sponte ambulare, *ik kan niet zonder hulp op mijn voeten wandelen.*

4. clamor sua sponte ortus, *een van zelf ontstaan geschreeuw.*

1. statim stant signa, *onbewegelijk staan de veldtekenen.*

2. statim ac sine mora, *terstond en zonder verwijl.*

I. 1. sub aqua natere, *onder water zwemmen; sub pellibus, in tenten; sub divo, sub Jove, onder de blote hemel; sub corona, (onder een opgezette krans =) als slaaf (verkopen).*

2. sub monte; sub ipsis moenibus, *vlak onder de muren;*

3. sub manu, *bij de hand (= onder bereik).*

4. sub somno, *gedurende de slaap; sub luce, tegen het aanbreken v.d. dag; scripsit sub Nerone, onder N. ('s regering).*

5. sub dicione et imperio alcs. esse, *onder gezag en heerschappij v. iemand zijn; sub iudice lis est, het proces is (nog) onder de rechter (nog niet beslist); sub specie, onder de schijn (van).*

II. 1. sub jugum mittere, *onder het juk laten gaan; sub terras ire, onder de aarde gaan; sub oculos venire, onder de ogen komen.*

2. sub tempus edendi, *vlak voor etenstijd.*

3. sub haec dicta, *onmiddellijk na die woorden.*

4. sub legum potestatem cadere, *onder de macht der wetten vallen.*

1. aliud subinde bellum ortum, *een nieuwe oorlog ontstond daadelijk daarop.*

2. *van tijd tot tijd, dikwijls, herhaaldelijk* (Frans: souvent).

subtěr I. adv. *beneden*.

- II. *praep.* I. c.abl.: *onder*; v. rust of beweging op een plaats.
2. c.acc.: *onder*; v. beweging n.e. plaats.

summātīm adv. *in hoofdzaken*.

summē adv. *hoogst, uiterst, zeer, buitengewoon*.

summūm adv. *op zijn hoogst*.

sūpěr I. adv. 1. *daarenboven, er boven op, van boven*.

2. overdr.: *er boven, meer dan iets, daarenboven*.

3. *overgebleven, over(ig)*.

II. *praep.* I c.abl. 1. *boven, bovenop*.

2. v. tijd: *gedurende*.

3. = de: *over, aangaande*.

II. c.acc. 1. *boven, bovenop, overheen*.

2. *hoger dan, verder dan, voorbij*.

3. *tijdens, gedurende, onder*.

4. overdr., v. maat en graad: *boven, meer dan*.

sūprā I. adv. 1. *boven*.

2. v. maat: *daarboven, nog meer*.

3. v. tijd: *boven, te voren*; vooral in boek en geschrift.

II. *praep.c.acc.* 1. *boven, overheen*.

2. *voorbij, boven*; v. aardrijkskundige bepalingen.

3. v. tijd: *vroeger, vóór*.

4. v. maat: *boven, meer dan, hoger*.

5. *geplaatst over*.

sursūm adv. *omhoog, naar boven*.

susquē dēquē adv. *boven en onder: onverschillig*.

2. tragicum illud subinde jactabat, *hij schermde herhaaldelijk met dat bekende woord uit de tragedie.*
- quae supra et subter (sunt), *wat boven en onder is.*
1. subter densa testudine, *onder een dicht schutdak.*
2. Plato cupiditatem subter praecordia locavit, *Pl. localiseerde de begerigheid onder het middenrif.*
- summam et breviter componere, *i. hoofdtrekken en i.h. kort samenvatten.*
- summe cupere, *buitengewoon verlangen.*
- triduo aut summum quadriduo, *in 3 of op z. hoogst 4 dagen.*
- I. 1. super vestes conjiciunt, *ze leggen kleden daarboven (er over heen).*
2. satis superque, *genoeg, en meer dan dat.*
3. nec spes ulla super, *en er was geen hoop over.*
- II. 1. ensis cui super cervice pendet, *wien een zwaard boven de nek hangt.*
2. nocte super media, *gedurende middernacht.*
3. multus ea super re rumor, *veel gepraat daarover.*
- II. 1. super caput hostium pervenire, *boven de hoofden v.d. vijanden komen.*
2. super alqm. cubare, *hoger dan iemand anders aan— (tafel) liggen; super Garamantes et Indos, voorbij de G. en I.*
3. super cenam, *onder het eten.*
4. super necessitatem, *meer dan noodzakelijk; super omnia, bovenal.*
- I. 1. jumenta supra et infra in flumine constituta, *lastdieren boven en beneden i.d. stroom geplaatst.*
2. amor tantus ut nil supra possit, *een liefde zo groot, dat niets daarboven kan gaan.*
3. ut supra demonstravimus, *zoals wij boven hebben aangetoond.*
- II. 1. supra segetes navigare, *boven de (ondergelopen) akkers varen.*
2. Syene oppidum, quod est supra Alexandriam, *S. een stad, die boven A. ligt; supra Suessulam, voorbij S.*
3. paulo supra hanc memoriam, *even vóór deze tijd.*
4. supra quattuor milia, *boven de 4000; supra humanam fidem, meer dan een mens geloven kan.*
5. servus supra rationes positus, *over de rekeningen geplaatst, dus: boekhouder.*
- sursum deorsum, *op en neer; sursum in tectum ascendere, boven op het dak klimmen; (Sursum corda, Chr., de harten omhoog).*
- susque deque ferre, *onverschillig opvatten, niets om iets geven.*

T

tām adv. *zó, zózeer*; bij adject. en adv., heel zelden bij ww.

1. op zich zelf staande, *zo*.
2. in correlatie met quam: *zo, even ... als*.
3. tam ... quam: *evenzeer, ... als, niet alleen ... maar ook*.

4. tam ... ut (c.subj.): *zo zeer ... dat*.

tamdiū adv. *zó lang*.

tamdiu ... quamdiu, quoad, dum, *zolang ... als, totdat*.

tāmēn adv. veelal op de 2e plaats 1. *toch, niettegenstaande, evenwel*; na een concessieve zin met quamquam, etsi, cum, etc.

2. zonder concessieve bijzin.

tāmetsī conj. 1. = etsi, c.ind.: *alhoewel, ofschoon*.

2. = etsi, om het voorafgaande te herroepen: *hoewel, ofschoon toch ...*

tamquām, tanquām adv. 1. *als, evenals, als het ware*.

2. conj. c.subj., met of zonder si: *alsof*.

tandēm adv. 1. *eindelijk*.

2. in ongeduldige vragen: *dan toch*.

tantispēr adv. 1. *zó lang*.

2. *een poos lang, intussen*.

tantōpěřě en **tantō ōpěřě** adv. *zozeer*.

tantūm adv. 1. *zover, zozeer, evenzeer*.

non tantum ... quantum: *niet zozeer ... als wel*.

2. *slechts, alleen* (eig.: zoveel, niet meer); non tantum ... sed (vero) etiam: *niet alleen ... maar ook*.

tantum non (μόνον οὐ): *alleen maar niet, dus: bijna*.

tantummodo adv. *alleen maar*.

tantundēm adv. *evenzeer, evenver*.

tēmērē adv. 1. *in het wilde, op goed geluk, zonder grond*; vaak: forte temere, of: temere ac fortuito.

2. haud, non temere est: *het is niet voor niets*.

T

1. t a m inter se amantes, *mensen, die elkaar zó beminnen.*
2. quid t a m populare q u a m pax? *wat is zo geliefd bij het volk als de vrede?*
3. t a m in gerendo bello, q u a m in suscipiendo, *niet alleen i.h. voeren v.d. oorlog, maar ook i.h. ondernemen.*
4. t a m amens, ut... *zo waanzinnig, dat...*
 ubi te oblectasti t a m diu? *waar heb je je zolang geamuseerd?*
 t a m diu laudabitur, d u m memoria manebit, *hij zal zolang geprezen worden, als de herinnering blijft bestaan.*
1. quamquam abest culpa, suspicione t a m e n non caret, *ofschoon er geen schuld bij hem is, toch is hij niet vrij van verdenking.*
2. equites conflixerunt, t a m e n ut nostri superiores fuerint, *de ruiters zijn slaags geweest, maar toch (zo) dat de onzen de overhand hebben gehad.*
1. t a m e t s i ab duce deserebantur, *hoewel zij door den aanvoerder i.d. steek gelaten werden.*
2. t a m e t s i, quae est ista laudatio? *hoewel, wat is dat voor een getuigenis à décharge?*
1. ex vita discedo t a m q u a m ex hospitio, *ik verlaat het leven als een hotel.*
2. t a m q u a m clausa sit Asia, *alsof A. gesloten is.*
1. sed proelium id t a n d e m diremit nox, *maar eindelijk heeft de nacht aan dit gevecht een eind gemaakt.*
2. quousque t a n d e m abutere patientia nostra? *(zie bij quousque).*
1. t a n t i s p e r, d u m exis, *zolang, tot gij naar buiten komt.*
2. ego astabo t a n t i s p e r, *ik zal er een poos lang bij blijven staan.*
- cur tanto opere extimueras? *waarom was je zo geschrokken?*
1. t a n t u m progressus, *zover voortgerukt.*
2. notus mihi nomine t a n t u m, *mij slechts bij name bekend.*
- bellum t a n t u m non ad portam, *de oorlog bijna voor de poort.*
- t a n t u m m o d o incepto opus est, *er is alleen maar een begin nodig.*
- 1 t e m e r e, ac nulla ratione causas agere, *in het wilde, en zonder enig overleg pleiten; saepe forte t e m e r e eveniunt, quae non audeas optare, dikwijls loopt met goed geluk af, wat ge niet zoudt durven wensen.*
2. n o n t e m e r e est, quod corvus nunc cantat, *het is niet voor niets, dat er nu een raaf krast.*

3. non temere: *niet licht, niet gemakkelijk.*

tempĕrī en **tempŏrī** adv. *te rechter tijd, op tijd.*

tĕnūs praep. achter het geregeerde woord: *tot aan*; 1. c.gen.

2. c.abl.

tōtiēns adv. *zó dikwijls*;

totiens . . . quotiens: *zo dikwijls . . . als.*

trans praep.c.acc.: *aan gene zijde van, óver.*

tribūtīm adv. *tribusgewijze.*

trifāriām adv. *drievoudig, op drie plaatsen.*

tripartitō adv. *in drie delen, op drie punten.*

tūm adv. 1. *toen, op dat tijdstip, bij die gelegenheid*; bv. i.h. Ned.: **toen** zag ik; niet te verwarren met: **toen** ik zag (**cum**).

2. met betrekking op de toekomst: *dan.*

3. *vervolgens, daarop.*

4. i.e. serie: *dan.*

5. tum . . . tum: *nu eens . . . dan eens, deels . . . deels.*

6. cum . . . tum: *niet alleen . . . maar ook.*

tunc adv. 1. *dan, alsdan.*

2. *toen, toen ter tijd.*

U

ŭbī I. adv. 1. interrog.: *waar?*

ubi gentium, *waar ter wereld? waar dan wel?*

2. relat.: *waar*; correlatief met ibi en met andere plaatsbepalingen.

est ubi (= ἔσθ' ὅπου): *op sommige plaatsen, somtijds.*

II. conj. v. tijd, c.ind. 1. meestal perf. (soms praes.): *zodra.*

2. c.imperf. en plqpf. v.e. herhaalde handeling: *(telkens) als.*

3. c.fut. of fut.exact.: *wanneer.*

ŭbicumquē adv. relat. indef.: *waar ook, overal waar.*

ŭbīnām adv. interrog.: *waar toch? waar wel?*

3. nullus dies temere intercedit, quin me visat, *er gaat niet licht een dag voorbij, of hij bezoekt mij.*

temperi ego faxo scies, *ik zal maken, dat gij het op tijd weet.*

1. aurium tenus, *tot aan de oren.*

2. Tauro tenus, *tot aan de T.*; verbo tenus, *slechts met woorden, oppervlakkig.*

totiens Siculi senatum adierunt, *zo vaak hebben de S. zich tot de senaat gewend.*

totiens, quotiens me interrogas, respondeo, *zo dikwijls, als gij mij ondervraagt, antwoord ik.*

trans montem; trans Rhenum; qui trans mare currunt, *die over de zee lopen.*

quod tributim plebs jussit, *wat het volk tribusgewijze (i.d. comitia tributa) bepaald heeft.*

trifariam adortus castra, *na het kamp op 3 plaatsen te hebben aangevallen.*

tripartito aggreditur urbem, ... *op drie punten.*

1. tum, cum permulti res amiserant, *op dat tijdstip, toen zeer velen hun geld verloren hadden.*

2. quum videbis, tum scies, *als gij ziet, dan zult gij weten.*

3. tum Romulus legatos misit, *daarop zond R. gezanten.*

4. primum, deinde, tum, denique, *eerst, vervolgens, dan, ten slotte.*

5. tum a patre, tum a viro, *deels v. vaders-, deels v. manskant.*

6. movit patres cum causa, tum auctor, *de senatoren lieten zich leiden niet alleen door de zaak, maar ook door den spreker.*

1. tunc, cum omnia dicta sunt, *dan, als alles gezegd is.*

2. Volsci, tunc infesti Romanis, *de V., toen de R. vijandig gezind.*

U

I. 1. ubi inveniam Pamphilum, *waar zal ik P. vinden?*

ubi est is homo gentium? *waar ter wereld is die man?*

2. ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar constituisset, *daar..., waar C. hen geplaatst had.*

est ubi isto modo valeat, *somtijds gaat dit op die manier op.*

II. 1. ubi semel quis pejeravit, *zodra iemand eens een meineed heeft gedaan.*

2. ubi abductas senserant legiones, *telkens als ze bemerkten hadden, dat de legioenen waren weggevoerd.*

3. ubi prandero, *wanneer ik geluncht zal hebben.*

ubicumque lepidum est unguentum, *overal waar een fijn odeurtje is.*

ubinam gentium sumus? *waar ter wereld zijn we wel?*

ŭbīquē adv. *overal*.

ŭbīŭbī adv. relat. indef.: *waar ook maar, overal waar*.

ŭbīvīs adv. indef.: *waar ge maar wilt, overal*.

ultrā I. adv. 1. v. plaats: *aan gene zijde, verder*.

2. v. tijd: *verder, langer*.

3. v. graad: *verder, boven*.

II. *praep.c.acc.* 1. *voorbij, verder dan, overheen*.

2. v. getal, maat en graad: *buiten*.

ultrō adv. 1. *naar gene zijde, naar de overzijde*.

ultro citroque: heen en weer, over en weer.

2. *nog daarenboven, jazelfs, wat meer is*.

3. uit eigen beweging, *van zelf*.

ŭnā adv. *tegelijk, op dezelfde plaats, tezamen*.

undē adv. 1. interrog.: *vanwaar?*

2. relat.: *van waar, waarbij*.

3. bij aangifte v. d. oorsprong: *waaruit*.

4. stare, unde . . . *staan aan de kant van, waarvan*.

undēcunquē, undēundē adv. relat. indef.: *vanwaar dan ook*.

undēvīs adv. *overal vandaan*.

undīquē adv. 1. *van alle kanten, overal vandaan*.

2. *aan alle kanten*.

umquām, unquām adv. *ooit*; in zinnen met sterk negatieve betekenis gebruikt evenals *quisquam*.

uspiām adv. *ergens*.

usquām adv. *ergens*; in zinnen met sterk negatieve betekenis gebruikt als *unquam* en *quisquam*.

usquē 1. adv. *in eens door, helemaal*; met een *praep.* *usque . . . a, ex: helemaal van, of uit; usque . . . ad, helemaal tot*.

usque quaque: overal, allerwegen.

2. *als een praep.c.acc.: tot in . . . toe*.

3. v. tijd: *helemaal van af, helemaal tot aan*.

4. *voortdurend, steeds door*.

5. *usque eo, usque adeo: zolang, zozeer*.

studendum est semper et ubique, *studeren moet men altijd en overal.*

ubivis tutius quam in senatu, *overal veiliger dan in de senaat.*

I. 1. nec citra mota nec ultra, *noch naar deze zijde bewogen noch naar gene.*

2. nec ultra bellum dilatatum est, *en de oorlog is niet verder uitgesteld.*

3. ut nihil possit ultra, *zodat er niets boven kan gaan.*

II. 1. ultra quintum lapidem, *voorbij de 5e mijlpaal.*

2. ultra legem tendere opus, *de zaak uitstrekken tot buiten de wet.*

1. ultro citro cursare, *heen en weer lopen;*

beneficiis ultro citroque datis, *met over en weer gegeven weldaden.*

2. ultroque eis sumptum intulit, *en hij heeft hun bovendien kosten opgelegd.*

3. ultro bellum inferre, *een aanvallende oorlog voeren.*

qui una cum Sertorio fuerant, *die tegelijk met S. gediend hadden.*

1. unde venis et quo tendis? *van waar komt gij en waarheen gaat gij? verkort: unde et quo: van waar en waarheen?*

2. is unde petitur, *hij, van wien iets gezocht wordt: de aangeklaagde.*

3. unde ipse natus erat, *waaruit hij zelf geboren was.*

4. unde jus stabat, *aan welke kant het recht stond.*

1. vicus altissimis montibus undique continetur, *het dorp is van alle kanten door zeer hoge bergen ingesloten.*

2. velut labens undique toga, *een als het ware aan alle kanten afglijdende toga.*

tu ut unquam te corrigas, *zult gij u ooit verbeteren? neque unquam, en nooit.*

uspiamne consistere vult? *wil hij ergens blijven?*

unde quod est usquam inspicitur, *vanwaar men aanschouwt wat ergens (ook maar) is.*

1. usque ex Syria navigare, *helemaal van uit S. varen; usque ad Numantiam misit, hij zond hem helemaal naar N.; ad fundum usque, helemaal tot de bodem toe (leegdrinken).*

2. usque Romam, *tot in R. toe.*

3. usque a Romulo, *helemaal v. R. af; usque ad extremum vitae diem, helemaal tot de laatste levensdag.*

4. juvat usque morari, *we verlangen voortdurend te toeven.*

5. usque eo se tenuit, *tot zolang hield hij zich in.*

ūt en ūtī I. adv. v. wijze I. interrog.: *hoe?*

2. exclam.: *hoe! wat!*

II. conj. I. c. ind. 1. *als, evenals, gelijk.*

ut femina: *zoals een vrouw* (zonder het te zijn); femina (als appositie): *als vrouw* (vrouw zijnde).

2. *zoals, bijvoorbeeld.*

3. *als; sic ... ut: zó ... als.*

4. ut ... ita: *zoals* (het ene waar is) ... *zo* (is [toch] ook het andere waar); vandaar: *hoewel ... toch.*

5. ut quisque, met de superl.: *naar mate ieder*, (naar die mate ...); of: *hoe ... des te, met de compar. i.h. Ned.*

6. *in overeenstemming met, zoals; vandaar: aangezien.*

7. *in aanmerking genomen, voor.*

8. i.e. eed: ita of sic ut, *zo waar, als.*

9. *zodra; vaak met primum: toen, c.ind.perf.*

10. *sedert.*

II. conj.c.subj. 1. finaal: *opdat; als onderwerp v. hoofd- en bijzin verschillend zijn; om te, als ze hetzelfde zijn; ontkenning: ne dus: ne quis, opdat niemand etc.*

2. consecutief: *zodat, dat* (als zo reeds i.d. hoofdzin is uitgedrukt); ontkenning: *ut non, ut nullus, ut nemo etc.*

3. *dat, om te; ter inleiding v.e. onderwerps- of voorwerpszin;*

1°. na de ww. v. gebeuren: accidit: *het gebeurt*, accedit ut: *er komt nog bij, dat, restat, er blijft nog over, contingit, het valt te beurt om.*

2°. na est, met een praedicaatsnomen: est mos, consuetudo ut; praeclarum est, ut: *het is een mooi ding, dat ...*

4. *dat, om te; ter inleiding v.e. aanvullende zin na de ww. v. wensen, bewerken, besluiten, verzoeken, etc.*

5. *dat niet; na ww. v. vrezen.*

- I 1. ut vales? *hoe vaart gij?* vides, ut alta stet nive candidum Soracte? *Ziet gij, hoe de S. blank staat van diepe sneeuw?*
2. ut saepe summa ingenia in occulto latent! *hoe schuilen dikwijls de grootste genieën i. h. verborgen!*
- II. 1. homo demens, ut isti aiunt, *een waanzinnig man, zoals zij zeggen; Fabius bella gerebat ut adulescens, F. voerde zijn oorlogen als een jong mens (zonder ut: als jong mens).*
2. in libero populo, ut Athenis, *in een vrij volk, b.v. te A.*
3. quae res sic est, ut narro, *hetgeen zó is, als ik het vertel.*
4. ut quies certaminum erat, ita ab apparatu operum nihil cessatum, *hoe wel er staking v. gevechten was, toch heeft men het verzorgen der verdedigingswerken i.h. geheel niet nagelaten.*
5. ut quisque est vir optimus, ita difficillime alios improbos suspicatur, *naar mate iemand het best is, veronderstelt hij het moeilijkst, dat anderen slecht zijn, (hoe beter iemand is... deste moeilijker etc.).*
6. praesertim ut nunc sunt mores, vooral *zoals nu de manieren zijn, aangezien de manieren nu zo zijn; Diogenes liberius ut Cynicus... inquit, D. sprak als Cynicus, die hij immers was, al te vrijmoedig.*
7. Sp. Maelius, ut illis temporibus, praedives, Sp. M., *heel rijk voor die tijd.*
8. sic me di amabunt, ut me tui miseret, *zo waar zullen de goden mij liefhebben, als ik medelijden heb met u.*
9. ut haec audivit, exarsit, *zodra hij dit hoorde, stooft hij op.*
10. ut illos libros edidisti, *sedert gij die boeken hebt uitgegeven.*
- II. 1. constituerunt sementes quam maximos facere, ut copia frumenti suppeteret, *zij besloten zo groot mogelijke oogsten te maken, opdat er een voorraad koren aanwezig zou zijn; legum servi sumus, ut liberi esse possimus, wij zijn slaven der wetten, om (zelf) vrij te kunnen zijn.*
2. disertus, ut nemo ei par esset, *welbespraakt, zodat niemand hem nabijkwam; tanta fuit tempestas, ut nulla navis cursum tenere posset, zó'n storm, dat geen schip koers kon houden.*
3. 1°. an casu accidit, ut primus nuntiaret? *of is dat soms bij toeval gebeurd, dat hij de boodschap het eerst overbracht?*

2°. proximum est, ut doceam, *het naast is aan de beurt, dat ik aantoon; vetus est lex amicitiae, ut, het is een oude wet v. de vriendschap, dat...*

4. oratio faciebat, ut mori cuperem, *de redevoering maakte, dat ik verlangde te sterven.*
5. vereor ut tibi concedam, *ik ben bang, dat ik het u niet kan toestaan.*

6. *dat* . . . *moet*, of *moest*; na de vba. sent. et decl., maar dan ter uitdrukking v. eis of wens, terwijl de acc.c.inf. alleen een mededeling doet (zie ook II. 1. finaal).
7. concessief: *gesteld dat*, ook *al*.
8. ter inleiding v.e. verontwaardigde en ongelovige vraag: *wel?*
9. met pron.relat. en subj.: *daar*, zie II. 6.
10. ut ne = versterkt ne: *opdat niet*.

utcumquē (-cunquē) conj. 1. *hoe ook*; c.ind.

2. *al naar gelang*.

3. adv. indef.: *hoe dan ook*.

ūtīnām conj.c. subj.: *och of, och dat* 1. c. subj. praes. i.e. nog vervulbare wens.

2. c.subj.impf. en plqpf. i.e. niet meer vervulbare wens; *och dat!* (of onvertaald), voorafgegaan door quod, soms vrijwel overtoellig, als in quod si (zie quod).

ūtīquē adv. 1. *in elk geval, tot elke prijs*.

2. *vooral*.

utpōtē adv., evenals quippe met een pron.relat. of partic. of appositie: *daar toch, immers*.

ūtrimquē en **utrinquē** adv. *van beide kanten, aan weerszijden*.

ūtrō adv. *naar welk van beide kanten?*

ūtrōbiquē *aan weerskanten*.

ūtrūm adv. interrog. (*wat van beiden*) i.h. 1e lid v. tweeledige rechtstreekse vragen, blijft onvertaald; v. afhankelijke vragen, soms nog met toevoeging van -ne a.h. voornaamste woord, of aan utrum zelf: *of*; i.h. 2e lid komt an, annon of necne; soms helemaal met weglating v.h. 2e lid.

ūt ūt of **ūtūt** adv. relat. indef.: *hoe dan ook*.

V

vae interj.: *ach, wee!* ook c. *dat*.

valdē (uit valide) adv. *zeer*; bij verba, adj. en adv.; in antwoorden: *ja zeker*.

6. dixeram a principio, ut sileremus, *ik had v.h. begin af gezegd, dat wij moesten zwijgen*; scripsit mihi, ut frater ad se veniret, *hij schreef mij, dat zijn broer bij hem moest komen* (fratrem ad se venturum: *dat zijn broer bij hem zou komen*).
7. ut desint vires, *ook al ontbreken de krachten*.
8. tu ut umquam te corrigas? *zou jij je wel ooit verbeteren?*
9. ut quibus esset persuasum, *daar zij overtuigd waren*.
10. ego te ulciscar, ut ne impune nos laeseris, *ik zal mij op je wreken, opdat je ons niet straffeloos zult beledigd hebben*.
1. ut cunque se ea res habuit, *hoe die zaak zich ook heeft toegedragen*.
2. ut cunque exaestuat aut deficit mare, *al naar gelang v. vloed of eb*.
3. arduum iter ut cunque tolerabant, *ze verdroegen de steile weg, hoe dan ook*.
1. sit meae sedes utinam senectae, *och, moge dit mijn woonplaats in mijn ouderdom zijn*.
2. quod utinam minus vitae cupidi fuisset! *hadden wij maar niet zo aan het leven gehangen!*
1. illud vero scire utique cupio, *dat wens ik echter in elk geval te weten*.
2. commota est plebs, utique postquam..., *de plebs kwam in beroering, vooral nadat...*
- puerulo me, utpote non amplius novem annos nato, *toen ik nog een jongetje was, immers niet ouder dan 9 jaar*.
- multis utrimque interfectis, *nadat aan weerszijden velen gedood waren*.
- nescit, utro potius ruat, *hij weet niet, naar welk v. beide kanten hij bij voorkeur stormen zal*.
- utrobique Eumenes plus valebat, ...nl. *te land en ter zee*.
- utrum verum est, an falsum? *is het waar, of onwaar?* videndum'st utrum eae velintne annon, *we moeten zien, of zij willen of niet*; quaeritur utrum bellum sit, necne, *de kwestie is, of dit een oorlog is, of niet*; utrum haec pax non est? (an est?), *is dit soms geen vrede?*
- ut ut sese res habet, *pergam, hoe het ook met de zaak staat, ik zal er mee doorgaan*.

V

- vae victis! *wee de overwonnenen!*
 valde laudare; magistratus valde lenes et remissi, *zeer zachte en slappe overheden*; valde vehementer, *zeer heftig*.

-vē enclitisch achter het woord geplaatste conj.: *of*, vooral als het verschil er weinig toe doet.

věl conj. en adv. 1. *of, ofwel*; wanneer de 2 dingen niet met elkaar in strijd zijn.

vel potius, *of liever*; ter verbetering v. h. gezegde; ook zonder potius.

2. *zelfs*.

3. *ten minste*.

4. ter versterking v.d. superl.: *wel*.

vělūt, vělūti adv. 1. *zoals, evenals, gelijk*; vaak in vergelijkingen.

2. *zoals, bijvoorbeeld*.

3. *als het ware*.

4. met of zonder si: *even alsof*; c.subj.

vērē adv. 1. *naar waarheid, inderdaad*.

2. *oprecht*.

vērō adv. 1. *inderdaad, werkelijk*.

2. (*ja*) *zelfs*; vooral met immo (zie aldaar).

3. ironisch: *och, inderdaad, heus*.

4. als bevestigend antwoord: *ja zeker*.

5. om de nadruk te leggen op de omgevende woorden: *vooral, toch, ja*.

6. adversatieve conj.: *maar, echter*; als 2e woord v. zin of zinsdeel; soms met sterke nadruk op h. volgende: *maaar...*

versūs en **versūm** praep. achter het geregeerde woord, meestal met ad of in c.acc. er vóór: *-heen, -waarts*; zonder voorzetsel bij namen v. steden of eilanden.

vērūm I. adv. naar waarheid : *ja*.

II. adversat. conj.: 1. *maar, daarentegen*.

2. verum etiam, i.pl.v. sed etiam; verum enimvero: *maar nochtans, daarentegen*.

duabus, tribusve horis, *in twee of drie uur; plus minusve, meer of minder.*

1. eiusmodi conjunctionem oppidum vel urbem appellaverunt, *zulk een vereniging hebben zij oppidum of urbs genoemd.*

post obitum, vel potius excessum Romuli, *na de dood, of liever de uitvaart v. R.; vel dicam, of laat ik zeggen.*

2. miseranda vel hosti, *zelfs voor den vijand beklagenswaardig.*

3. aut si hoc nimium vel ad oscula danda pateres (sc. murus), *of als dat te veel (gevergd) was, dan had ge ten minste tot het geven van kussen open kunnen staan (nl. de muur).*

4. vel eloquentissimus temporibus illis, *(zeker) wel de welsprekendste man in die tijd.*

1. veluti cum coorta est seditio, *zoals wanneer een oproer is ontstaan.*

2. veluti in hac quaestione plerique dixerunt, *in deze zaak bij v. hebben de meesten gezegd.*

3. velut hereditate relictum odium, *een als het ware bij erfenis nagelaten haat.*

4. velut si jam ad portas hostis esset, *alsof de vijand reeds voor de poorten stond.*

1. verene hoc memoriae proditum est? *is dit naar waarheid overgeleverd?*

2. vere agere, *oprecht handelen.*

1. ego vero cupio te ad me venire, *ik verlang werkelijk, dat gij bij mij komt.*

2. non cum M' Aquilio, sed vero cum Scipionibus conferendum, *niet met M' Aq., maar zelfs met de Scipio's te vergelijken.*

3. egregiam vero laudem, *inderdaad een fraaie verdienste.*

4. vero, mea puella, tibi concedo meas sedes, *ja zeker, mijn kind, ik sta je mijn zitplaats af.*

5. tum vero omnes sine metu erant, *ja, toen waren allen zonder angst; perge vero, ga toch dóór.*

6. tres jam partes traduxisse, quartam vero reliquam esse, *dat ze reeds drie vierden hadden overgezet, maar dat één vierde nog over was; ubi vero turrim moveri viderunt, maaar — toen ze zagen, dat de toren zich bewoog....*

ad Oceanum versus, *oceanwaarts; in forum versus, marktwaarts; Romam versus, Romewaarts.*

I. facies? - verum, *zul je het doen? Ja zeker.*

II. 1. multa sunt eiusmodi — verum enumeratio non necessaria est, *er is veel van dien aard, maar de opsomming is niet nodig.*

2. verum enim vero lege id prohiberi..., *maar dat dit daarentegen door de wet verhinderd wordt...*

3. tot afsluiting v.h. voorafgaande en overgang naar een nieuw onderwerp: *maar* . . .

vĕrumtāmĕn soms gescheiden, conj. 1. *maar toch, maar niettemin*.

2. *maar wat ik zeggen wou*; om de afgebroken draad weer op te vatten.

vĭcissĭm adv. *op de beurt, wederkerig*.

vidĕlicĕt adv. (uit: videre licet, cf. scilicet) 1. *natuurlijk, blijkbaar, het is duidelijk*; dikwijls met acc.c.inf.

2. ironisch: *zeker, natuurlijk*.

vĭrĭtĭm adv. 1. *man voor man, hoofd voor hoofd*.

2. *man tegen man*.

vix adv. 1. *nauwelijks, ternauwernood*.

2. v. tijd: *nog juist*.

3. *vix . . . cum (inversum), et: nauwelijks . . . of*.

vixdŭm adv. *nog nauwelijks, eerst pas*.

vulgŏ adv. 1. *in het publiek*.

2. *algemeen, allerwegen*.

3. *verum* quidem haec hactenus, *ma ar* welaan, *dit* tot zover.

1. *verum* *tamen* aestuat intus, *niettemin* kookt ze (nl. Byblis) *van binnen*.

2. *cum* *essem* in Tusculano... *verum* *tamen* *cum* *ibi* *essem*, *toen ik op mijn buitengoed in Tusculum was* (lange tussenzin), *ma ar*, *wat ik zeggen wou*, *toen ik daar was*.

hanc *veniam* *petimusque* *damusque* *vicissim*, *die vrijheid vragen wij en geven wij wederkerig*.

1. *videlicet* *esse* *illum* *nequam* *adulescentem*, *het is duidelijk, dat hij een bedorven jongmens is*; *numquam* *videlicet* *Darius* *sitiens* *biberat*, *D. had blij k ba ar* *nooit met* (werkelijke) *dorst gedronken*.

2. *homo* *videlicet* *timidus* *et* *permodestus* *Catilina*, *natuurlijk, C., die verlegen en overbescheiden man!*

1. *dare* *nummos* *viritim*, *man voor man* *geld geven*.

2. *viritim* *dimicare*, *man tegen man* *vechten*.

1. *vix* *erat* *credendum*, *het was nauwelijks* *te geloven*.

2. *vix* *tandem* *legi* *litteras*, *de brief heb ik eindelijk* *nog juist gelezen*.

3. *vix* *agmen* *novissimum* *processerat*... *cum*, *nauwelijks was de achterhoede te voorschijn gekomen, of...*

omnia *vixdum* *coetu* *vestro* *dimisso* *comperi*, *ik ben alles, toen jullie bijeenkomst nog nauwelijks uiteen was gegaan, te weten gekomen*.

1. *vulgo* *ostendere*, *iets i.h. publiek* *vertonen*.

2. *vulgo* *milites* *a signis* *discedebant*, *algemeen* *liepen de soldaten van hun post* (eig.: de vaandels) *weg*.

LIJST VAN AFKORTINGEN.

Voorafgaande woorden zijn in de herhaling dikwijls alleen door een afkorting aangeduid; met name is dat het geval bij de toepassing der partikels van de linker bladzijden in de voorbeelden van de rechter bladzijden bv.:

blz. 5 bij adversus (l.) . . . adv. (r.)
 blz. 17 bij divinitus (l.) . . . div. (r.)
 blz. 55 bij quandoque (l.) . . . quand. (r.)
 bij quandoquidem (l.) . . . quandoq. (r.)

Eigennamen worden in de herhaling vaak alleen door hun eerste letter weergegeven bv.:

blz. 3 bij a (ab) no. 1 Gergovia . . . G.
 blz. 29 bij infra Lycurgum . . . L.

Verder zijn de volgende afkortingen gebruikt:

a.	= aan	indir.	= indirekt
abl.	= ablativus	inf(in).	= infinitivus
acc.	= accusativus	interj.	= interjectio
adhortat.	= adhortativus	intrans.	= intransitief(ivum)
Apr.	= Apriles	i.pl.v.	= in plaats van
adv.	= adverbium	m.	= met
advers.	= adversativus	mv.	= meervoud
alci	= alicui	n.	= naar
alcs	= alicuius	Ned.	= Nederlands
alqm.	= aliquem	nom.	= nominativus
bv.	= bijvoorbeeld	numer.	= numerale
c	= cum	o.a.	= onder andere
cf.	= conferatur (men vergelijk)	opp.	= oppositum
caus.	= causaal	optat.	= optativus
comp. (ar.)	= comparativus	oud-L.	= oud Latijn
concess.	= concessief	overdr.	= overdrachtelijk
condition.	= conditionaal	partic.	= participium
conj.	= conjunctie	perf.	= perfectum
conson.	= consonant	plqpf.	= plusquamperfectum
correl.	= correlatief	po.	= poëtisch
d.	= de, den	posit.	= positivus
d.	= dat	pot.	= potentialis
d.	= door	praep.	= praepositie
dat.	= dativus	pron.	= pronomen
determ.	= determinatief	ps	= persoon
e.	= en, een	relat.	= relatief(ivum)
eig.	= eigenlijk	subj.	= subjunctivus
enkelv.	= enkelvoud	subst.	= substantivum
fem.	= femininum	sup.	= superlativus
fut.	= futurum	tijdsbep.	= tijdsbepaling
gen.	= genitivus	uitdr(ukk.)	= uitdrukking
gerund.	= gerundium(-ivum)	v.	= van
h.	= het	vba	= verba
i.	= in	verb.	= verbum
impers.	= impersonale	versch.	= verschillende
impf.	= imperfectum	voc.	= vocaal
indef.	= indefinitum	vrwg.	= vraagwoord
ind(ic.)	= indicativus	ww.	= werkwoord(en)